

Pogled u divljinu

broj 6. siječanj 2022.

BIOM
UDRUGA / ASSOCIATION

Sadržaj

4

Morskim pticama s Lastova zazvonilo zvono za uzbunu

7

Edo Popović:
Otoči bez kaukala i gregule bili bi kao naše dvorište bez leptira

10

Morske ptice – prirodna veza kopna, mora i neba

15

Sredozemni galeb – malobrojan i ugrožen

18

Kako postati čuvar ušara

23

Zimsko prebrojavanje ptica vodarica – International Waterbird Census (IWC)

26

Što (ne) valja s programiranjem finansijskih sredstava iz EU fondova za Hrvatsku?

29

Pridružite se otkrivanju tajnog života gačaca i vrana

33

Trebamo li hranići ptice ili ne?

44

Prvih 15 godina Bioma. Kako smo to uspjeli?

48

Volonteri u mreži za praćenje krivolova na ptice: „Zvuk vabilice – zvuk prevare i kukavičluka“

54

Tko su (budući) prstenovači?

64

Kako smo se u Španjolskoj obučavali za forenzičnu istragu trovanja divljih životinja

68

Ptice Arboretuma Trsteno pronađene u poeziji i mitologiji

72

Pernata bojanka

74

Prošli smo Hrvatsku od sjevera do juga...

Uvodnik

Svakodnevno učiti o čudesnom svijetu oko nas i dijeliti stečeno znanje s drugima, zadaća je svakoga od nas. Od tajanstvenih i ugroženih pučinskih ptica kaukala i gregule, do velikih akcija gradanske znanosti monitoringa ušara ili zimskog prebrojavanja ptica vodarica, monitoringa gačaca i tajni dobrih prstenovača... mnogo je toga što želimo podijeliti s čitateljima novog izdanja našeg časopisa ‘Pogled u divljinu’. Ljubitelje naših pernatih prijatelja u hladnim danima zanimat će prije svega odgovor na vječno pitanje – treba li hranići ptice ili ne?

U protekloj godini udruga Biom obilježila je petnaest godina svog djelovanja na području zaštite prirode. U tom razdoblju narasli smo na organizaciju koja izravno doprinosi očuvanju bioraznolikosti, prepoznata je kao primjer dobre europske prakse, a mnoštvo članova udruge i volontera sudjelovalo je u projektima koje provodimo diljem Hrvatske – od restauracije gotovo 29 hektara staništa na Dinari u ovogodišnjem restauracijskom kampu Dinara back to LIFE, preko volonterske mreže za praćenje krivolova, do već kultnog ornitološkog kampa na Učki. Naši naporci u restauraciji dinarskih travnjaka pružaju lokalnom stanovništvu mogućnost da u tradiciji ekstenzivnog načina stočarenja ponovno pronađe način skladnog življenja s prirodom, što je prepoznato u vidu nagrade ‘Žuti okvir’, koju nam je u prosincu dodijelio National Geographic Hrvatska u kategoriji promoviranja održive poljoprivrede.

Mnogo je još posla pred nama, ne samo s životinjama i biljkama, već ponajviše s ljudima. Mnogo je izazova na koje valja primjereno odgovoriti, poput paničnog straha od napada vrana, koji je zavladao u dijelu javnosti protekle godine. Nadalje, tu su i državna tijela koja polako počinju shvaćati partnersku ulogu organizacija civilnog društva u zajedničkoj izgradnji bolje budućnosti. Možda i previše polako, sudeći po iskustvima civilnog sektora u ovogodišnjem procesu priprema Hrvatske na drugo financijsko razdoblje otkako je članica EU. No, čovjek uči dok je živ.

– Goran Šikić

Impressum

UREDNICI
Goran Šikić
Kruno Bošnjaković

AUTORI
Vasilij Bastaev
Boris Božić
Ivan Budinski
Hrvoje Čeprnja
Petra Čulig
Manon Eymard
Nera Fabijanić
Lucija Gajić
Biljana Ječmenica
Estela Marques
Aida Martinez Suarez
Vanja Novosel
Branislav Oblučar
Željka Rajković
Boleslaw Slociński
Iva Šoštarić
Louie Taylor

DIZAJN
Nikola Križanac

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI
Gordana Dragojević

TISKARA
URIHO

NAKLADA
1000 primjeraka

UČESTALOST IZLAŽENJA
Godišnjak

Udruga BIOM
Čazmanska 2
10000 Zagreb
biom.hr

Morskim pticama s Lastova zazvonilo zvono za uzbunu

BirdLife je objavio najnoviju Crvenu listu ptica Europe, na kojem je gregula svrstana među vrste kojima na europskoj razini prijeti rizik od izumiranja

Piše Goran Šikić

Tajanstvene cjevonosnice istinske su morske ptice. Žive na moru, daleko od ljudi, prelaze tisuće kilometara u potrazi za hranom, odmaraju se na moru, piju slanu morskú vodu... Naime, ptice iz roda cjevonosnica odlikuju dvije cjevčice na gornjoj strani kljuna pomoću kojih izlučuju morsku sol iz organizma. Kopno im ne treba, osim u onom trenutku života kada trebaju položiti jaje iz kojeg će izaći njihov ptić.

Kaukal i gregula sredozemne su endemske vrste čije kolonije na Jadranu pronalazimo kod Lastova, Visa i Palagruže. Za svoja gnijezda izabiru pukotine u stjenama, škape i rupe u tlu, a kada pronadu idealnu lokaciju, budno je čuvaju od drugih ptica.

Kada se ptić izlegne, roditelji odlaze daleko na pučinu po hrani. Jedinka označena na Lastovu, primjerice, odašiljala je signal sve do Venecije. Zbog smanjenja ribljeg fonda u moru, ove ptice moraju prelaziti sve veće udaljenosti u potrazi za hranom. Zbog toga im prijeti iscrpljenost, a za to vrijeme njihov je ptić nezaštićen u gnijezdu, prepušten na milost i nemilost novim predatorima. Naime, zahvaljujući ljudima i njihovim brodovima i do udaljenih jadranskih otoka kao što je Lastovo došli su stari suputnici ljudskog roda – štakori. Potom se invazija štakora plivajući

raširila po okolnim lastovskim otočićima, gdje su zatekli novi jelovnik – jaja i ptice kaukala i gregule. U listopadu 2021. godine zazvonilo je zvono za uzbunu. BirdLife je objavio najnoviju Crvenu listu ptica Europe, na kojem je gregula svrstana među vrste kojima na europskoj razini prijeti rizik od izumiranja. Budući da je čovjek doveo invazivnu vrstu do mjesta gdje ne bi trebala biti i gdje ugrožava vrste koje su ionako na rubu, odgovornost je čovjeka da to ispravi i otjera neželjene goste. Udruga Biom je od 2010. godine na terenu – prebrojavamo gnijezda i otklanjamo prijetnje za njihov život. Sa 16 otoka uklonili smo štakore i tako povećali uspješnost gniježdenja na tim otocima. Brojke govore tome u prilog: ptići su 2019. godine uspješno bili napustili svega 35% gnijezda, dok je 2020. godine taj broj narastao na čak 80%.

To je pokazatelj da se vrijedan trud i rad isplati i da ne treba posustajati u očuvanju ovih rijetkih ptica u Hrvatskoj. Zato je Biom u prosincu 2021. pokrenuo kampanju na koju se već od početka odazvalo mnoštvo prijatelja ptica i prirode. Poruke podrške pristižu sa svih strana, kao i donacije na web stranici udruge, što nas međusobno osnažuje u nastojanju da zajedno spasimo gnijezda ispod lastovskih zvijezda.

Kaukal i gregula trebaju našu pomoć

Ovim rijetkim pticama pučinskih otoka Lastova i Palagruže prijeti nestanak. Pozivamo te da se uključiš u donacijsku kampanju Spasimo gnijezda ispod lastovskih zvijezda kako bi zajedno osigurali njihov opstanak i sačuvali Jadran za buduće generacije.

biom.hr/doniraj

Spasimo gnijezda
ispod lastovskih zvijezda

BIOM
UDRUGA / ASSOCIATION

Edo Popović: Otocí bez kaukala i gregule bili bi kao naše dvorište bez leptira

Pisac Edo Popović se u suvremenu hrvatsku književnost upisao romanom urbanog konteksta „Izlaz Zagreb jug“. No, kako je promijenio način života i boravi pretežito izvan grada, o čemu je sa suprugom napisao knjigu „Zapisi iz Stranice Gornje“, bavi se planinarenjem (pa je tako nastala i njegova knjiga „Priručnik za hodače“) i – uočava ptice! Stoga se vrlo rado priključio našoj kampanji „Spasimo gniazda ispod lastovskih zvijezda“, a o svojim motivima progovorio je za Pogled u divljinu

Kako biste opisali svoj odnos prema prirodi?

Priroda je meni prijateljsko okruženje, ondje se osjećam dobro. Ondje mojim danima ne upravlja rokovnik s upisanim obavezama i poslovima koji me čekaju, nema redova vožnje, vrijeme nije podijeljeno na dane, sate i minute. Dobro je osjetiti taj iskonski ritam koji udaraju izlasci i zalasci sunca, izložiti se sunčevim zrakama, kišu, vjetru, stati bosom nogom na zemlju, umiti se u potoku... Tako stvari čine mi dobro. Uostalom, priroda nas je stvorila, samo što smo to izgubili iz vida, zabavili. Kao vrsta nismo mogući bez vode, zraka i hrane, a ništa od toga nije ljudski izum ni proizvod. Hrana koju jedemo napravljena je od nečega čemu je potrebna zemlja, voda, sunčevno svjetlo – ukrat-

ko priroda. To se izgubilo iz vida. Štoviše, prirodu čovjek shvaća kao puku sirovina koja mu stoji na raspolaganju da čini od nje što god mu padne na pamet. malo poštovanja i poniznosti prema prirodi tu ne bi škodilo. Da parafraziram norveškog filozofa i pisca Arne Naessa – što se osjećamo manjima u usporedbi s prirodom, to ćemo više sudjelovati u njezinoj veličini.

Kako je započelo vaše zanimanje za ptice?

Ne mogu reći da me ptice zanimaju više od leptira, sisavaca ili gmazova koje susrećem boraveći u prirodi i na našem imanju. Ptice samo češće vidim i čujem nego poskoka ili jazavca. I logično mi je da naučim nešto o bićima koje vidam i susrećem.

Promatraste li ptice i kako ih razlikujete?

Više od deset godina nemamo televizor u kući, izbacili smo tu napravu iz svojih života, supruga i ja. Našu pažnju posvećujemo onome što se događa oko nas, pred našim očima. Jutarnja kava na selu pije se na ganku, bez obzira na godišnje doba i vremenske uvjete. I uvijek se nešto događa u dvorištu, u voćnjaku i u šumi. Tada sjenice, velike i dugorepe, dozivajući se obilaze stabla voćaka, vidimo i djetliće, brgljeze, šojke, najprije čujemo, a zatim i očima potražimo škanjce, drozdove, cariće, vuge se često goste plodovima šljiva. Nikad neću zaboraviti kad sam prvi put čuo glasno dozivanje ptica na nebnu iznad sela, bio je kraj desetog mjeseca, početak jedanaestog, i trebalo mi je neko vrijeme da ugledam visoko gore jato, a tek kasnije sam saznao da sam zapravo video ždravice koji su prelijetali taj kraj u selidbi na jug. O pticama učim iz raznih priručnika, naravno i iz Biomovog priručnika koji nam je prije nekoliko godina poklonila jedna prijateljica. I svaki dan u tom pogledu, kako veli onaj lik iz Kusturičinog filma, sve više i više napredujem.

Imate li svoju omiljenu vrstu ptica?

Pa, možda je to vrabac. On je anarhist među pticama, čini mi se. Drzak, bezobrazan, svadljiv, i na neki način zanemaren, prezren od ljudi.

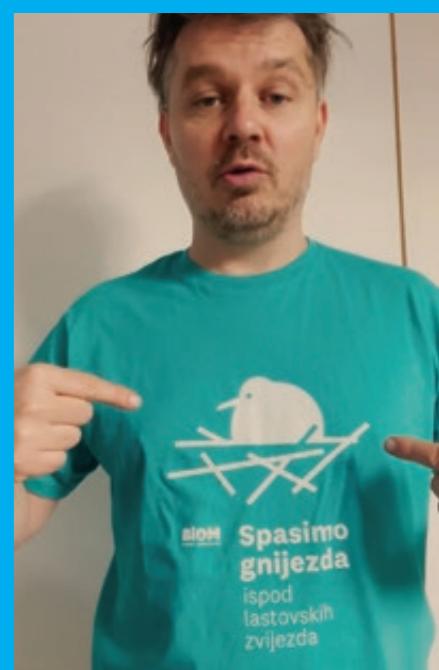
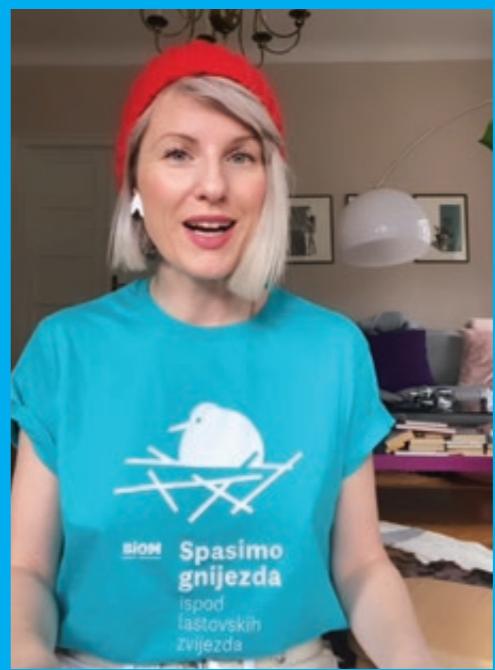
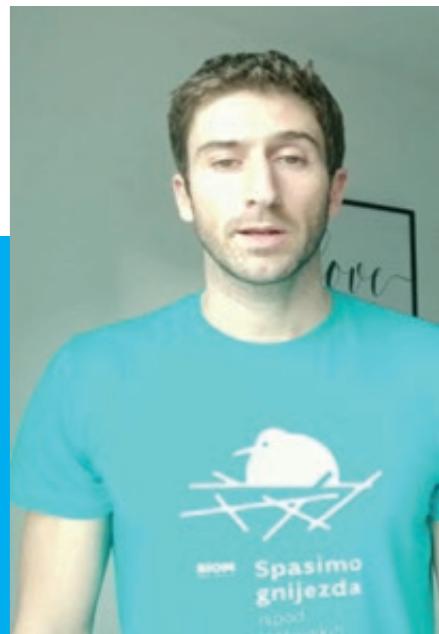
Što vas motivira za podršku kampanji za spas morskih ptica kaukala i gregule?

Smatram da ničiji život nije odvojen od drugih života, dakle da život nije odlika neke jedinke ili vrste, nego je, kako je to utvrdila Rachel Carson, život odlika planeta Zemlje. Svi životi su medusobno povezani u golemu mrežu života, shvaćali mi to ili ne, životi pauka, gliste, leptira, ptice, tvora, srne, vuka, čovjeka... Nikad nisam video uživo kaukala ni gregulu. No znam da bi otoci na kojima se gnijezde i pučina bez tih ptica bili kao naš voćnjak bez sjenica, ili naše dvorište bez leptira. Ili park ispred naših prozora u Utrinama bez golubova i vrabaca. Siromašni i pusti.

Za kraj, što biste poručili čitateljima ‘Pogleda u divljinu’?

Ništa pametno: provodite što više vremena u divljini, i prepustite joj se.

Mnoge poznate osobe – kao što su pisac Edo Popović, filmski redatelj i aktivist Dario Juričan, vaterpolist Maro Joković, jedriličar i olimpijac Šime Fantela, glazbenica i voditeljica Ida Prester, Denis Dumančić iz Letećeg odreda, kantautorica Irena Žilić i reper Kandžija - rado su pružili podršku kampanji za spas morskih ptica i proširili glas na društvenim mrežama. Sve uz zajedničku poruku – spasimo gnijezda ispod lastovskih zvjezda!

Morske ptice – prirodna veza kopna, mora i neba

Piše Hrvoje Čeprnja

Iza smanjivanja populacije morskih ptica stoje uglavnom ljudske aktivnosti – uvođenje invazivnih vrsta imalo je katastrofalni utjecaj na mnoge kolonije, dok je prekomjerni ribolov degradirao morski okoliš i time smanjio količinu dostupne hrane. Dodatno su naši ribolovni alati odgovorni za smrt velikog broja morskih ptica slučajnim prilovom

Signalna svjetla u mrežama stajaćicama
(izvor: Marine Madness)

Postavljeni strašilo za morske ptice
(foto: Andrés Domingo)

Paneli s visokim kontrastom postavljeni na
mrežu stajaćicu (izvor: SPEA)

Morske ptice su taksonomski raznolika skupina od gotovo tristo i pedeset vrsta (oko 3,5% svih ptica) koje ovise o morskom okolišu u barem jednom dijelu njihova životnog ciklusa. Žive na otvorenom i priobalnom moru, a najčešće se gnijezde na obalama i morskim otocima. Hranu najvećim dijelom nalaze u moru, a mnoge od njih su izvrsni letači ili ronioci. Morske ptice povezuju more, nebo i zemlju i vrlo su vidljiva i važna komponenta morskog ekosustava. Neke od njih migriraju od Sjevernog do Južnog pola te mogu ostati na moru tjednima, a neke čak i letjeti u snu.

U morske se ptice ubrajaju pingvini, albatrosi, zovoji, burnice, nesiti, blune, vranci, brzani, fetoni, pomornici, njorke, galebovi i čigre, a vrste poput plijenora i gnjuraca na moru najčešće obitavaju samo van sezone gnijezdenja.

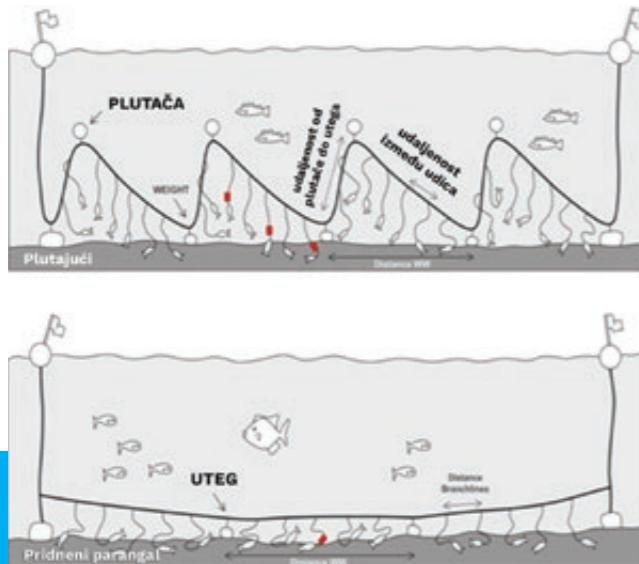
Karakterizira ih izuzetna prilagodba na često agresivan morski okoliš. Plivaće kožice na nogama, žlijezde za izlučivanje soli, više perja na tijelu, dobro razvijena lojna trtična žlijezda za podmazivanje perja, boja perja, malen broj mladunaca, nespretnost na kopnu i dug životni vijek neke su od glavnih karakteristika morskih ptica. Mnoge se od njih okupljaju u ogromne kolonije, često se vraćajući na isto mjesto svake godine zbog gnijezdenja. Neke se vrste gnijezde na tlu, dok se druge gnijezde na stijenovitim liticama ili u škrapama. Morske litice i otoci nenaseljeni sisavcima idealni su za gnijezdenje morskih ptica jer su izvan dosega većine grabežljija-

vaca, a blizina mora ujedno označava i blizinu hrane za ovu skupinu ptica.

Posljednjih se desetljeća stanje morskih ptica u svijetu znatno pogoršalo, a nekoliko je vrsta blizu izumiranja. Prema novoj Crvenoj listi ptica Europe (2021.) koju objavljuje BirdLife International, više od trećine vrsta morskih ptica bilježi pad broja populacije. Jedna znanstvena studija bilježi pad globalne populacije morskih ptica između 1950. i 2010. od gotovo sedamdeset posto. (Paleczny M, Hammill E, Karpozzi V, Pauly D (2015) Population Trend of the World's Monitored Seabirds, 1950–2010. PLoS ONE)

Iza ovog smanjivanja populacije morskih ptica stoje uglavnom ljudske aktivnosti – uvođenje invazivnih vrsta imalo je katastrofalni utjecaj na mnoge kolonije, dok je prekomjerni ribolov degradirao morski okoliš i time smanjio količinu dostupne hrane. Dodatno su ribolovni alati odgovorni za smrt velikog broja morskih ptica slučajnim prilovom.

Invazivne (allochtonic) vrste poput štakora su prepoznate kao značajan faktor koji utječe na smanjenje

Prikaz plutajućeg parangala (gore) sastavljenog od niza plutača i utega te stajaćeg parangala (dolje) s dodanim utezima (izvor: Cortés V, González-Solís J., 2018)

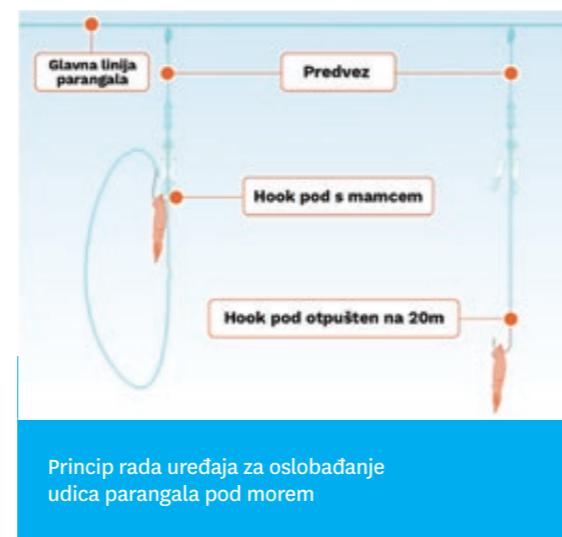
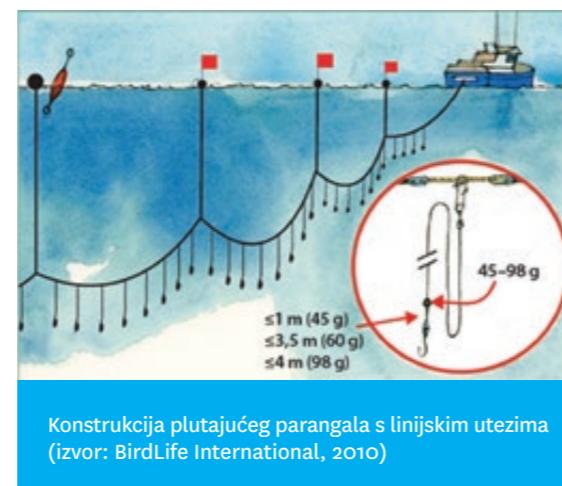
populacije morskih ptica. Štakori pustoše gnijezda čak i na od kopna najudaljenijim otocima. Tamo su ih upravo ljudi slučajno prenijeli, a jedino se potpunom eliminacijom ili značajnim smanjenjem njihove populacije tzv. eradikacijom, može efektivno utjecati na očuvanje populacija morskih ptica.

Svetlosno onečićenje može fatalno ugroziti mlade ptice koje se zabijaju u uličnu rasvjetu te tako deozorientirane postaju lak plijen mačkama i psima koji slobodno žive u naseljenim i osvijetljenim mjestima.

Izlijevanje nafte i pesticidi uzrokuju povećanje količine toksina, prljaju perje čineći ga manje vodootpornim.

Plastični otpad koji pluta morima ima negativan utjecaj na čitav morski ekosustav pa tako i na morske ptice. Neke se ptice zapliću u plastične vrećice, dok druge zamjenjuju komade plastike za hranu, što u većini slučajeva ima ozbiljne posljedice po njihovo zdravlje ili čak dovodi do smrti. Također, zbog utjecaja valova, Sunčevog zračenja, soli i ostalih prirodnih čimbenika veći komadi plastike raspadaju se na mikročestice koje apsorbiraju štetne kemikalije na svoju površinu, a veličinom i bojom podsjećaju na plankton zbog čega ih mnogi morski organizmi zamjenjuju za hranu te tako unose kemikalije u organizam.

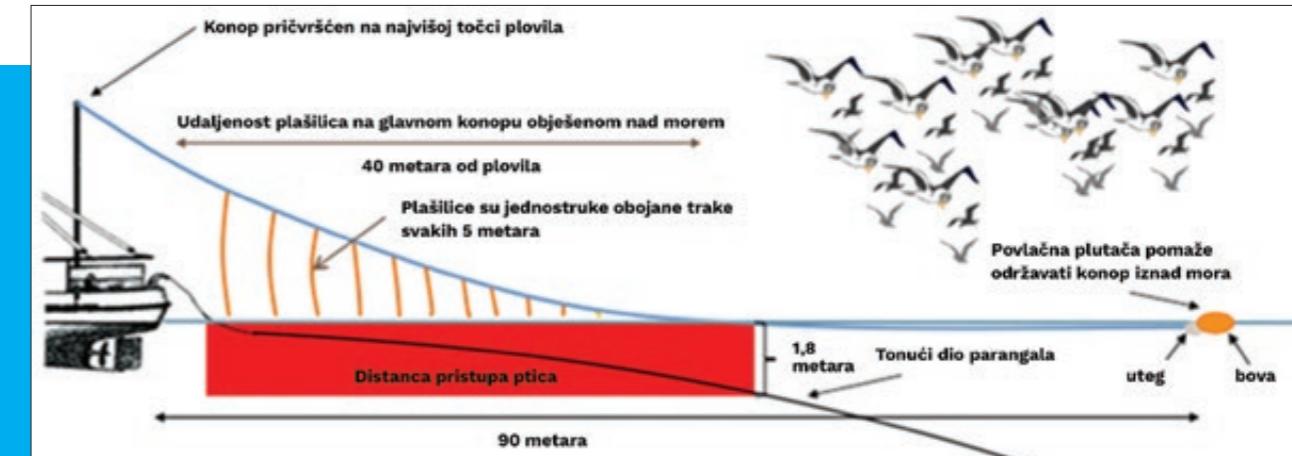
Offshore vjetroelektrane kao budući izvor obnov-

ljivog izvora energije mogu dovesti do značajnog mortaliteta prilikom sudara morskih ptica s geografski loše pozicioniranim instalacijama. Potrebno je mnogo raditi na praćenju sudara s instalacijama na moru ne bi li se potvrdila predviđanja modela rizika od sudara i razvila rješenja za ublažavanje posljedica.

Klimatske promjene uslijed kojih dolazi do povećanja slanosti i kiselosti te porasta temperature mora tijera ptice da hranu traže sve dalje od svojih gnijezdećih kolonija, zbog čega svoje mlade ostavljaju nezaštićenima na duže periode.

Komercijalni ribolov – morske ptice i ribarska plovila privučeni su dijelovima mora bogatih ribom, ali interakcije s ribarskim brodovima su često smrtonosne za morske ptice. Mnoge se morske ptice ulove na ribolovne alate ili zapletu u ribarske mreže i utope, posta-

Način funkcioniranja strašila za morske ptice. Raspon konopa i traka podignutih iznad mora plaši ptice, držeći ih podalje od udica. (izvor: NOAA West Coast Fisheries)

jući „prilov“ ribarskih plovila. Podaci BirdLifea pokazuju da godišnje strada između 160.000 – 320.000 ptica od ribolovnih alata, većinom parangala i koča. Budući je problem prilova morskih ptica prepoznat kao prijetnja njihovom očuvanju, već godinama traje rad na razvoju i usavršavanju različitih mjerama čijom bi se provedbom on umanjio.

Međutim, mjeru koje se pokažu korisnima i uspješnima kod jednog tipa ribarstva ili pak za pojedine vrste ptica, kod drugih vrsta ne moraju imati pozitivan utjecaj ili čak mogu imati kontraefekt. Stoga su potrebna kontinuirana istraživanja ne bi li se donijele ispravne odluke o provedbi najučinkovitijih mjeru. To se odnosi i na Hrvatsku, odnosno naš dio Jadrana gdje se intenzitet prilova morskih ptica tek odne-davno pokušava definirati zahvaljujući radu Bioma i partnerskih organizacija WWF Adria i Udruge Sunce. Neke od mjer ublažavanja su prostorno-vremenske, dok se drugima utječe na selektivnost ribolovnog alata. Primjer prostorne regulacije ribolova je uspostava morskih zaštićenih područja, a važno je da se u slučaju zaštite morskih ptica osim očuvanja područje kopna na kojem se gnijezde, istovremeno očuvaju i dijelovi mora na kojima pronalaze hrano. Lovostaj ili postavljanje ribolovnih alata u noćnim satima primjer je vremenske regulacije. Što se pak tiče selektivnosti ribolovnog alata tu postoje brojne mjeru poput dodavanja olova na pridnene parangale radi bržeg potonuća koje bi otežali ptici da se ulovi na udicu, stavljaju-

JESTE LI ZNALI?
Morske ptice često žive mnogo duže od kopnenih ptica, dostižući dob i do sedamdeset godina.
Morske ptice mogu ostati na moru tjednima ili čak letjeti u snu.

na hookpoda (uredaj koji pod hidrostatskim tlakom otpušta udicu s mamcem na određenoj dubini), LED lampe za mreže stajaće da ptica vidi prisutnost mreže, postavljanje strašila za morske ptice (engl. streamer lines, tori lines, bird scaring lines) koja se postavljaju tako da lepršaju iza broda koji pušta parangal ili vuče mrežu i time tjeraju ptice, paneli s visokim kontrastom postavljeni na mreže stajaće, razne vrste strašila u obliku umjetnih ptica grabljevica na bovama kod mreža ili na brodovima dok puštaju parangale, korištenje ekoloških boja i bojanje mamaca radi težeg uočavanja, izbjegavanje bacanja ribljih ostataka prilikom ribolovnih aktivnosti ili čišćenja mreža. Zaključno se može reći da svaka od spomenutih mjeru može imati utjecaj na smanjenje prilova morskih ptica. Uspostavom monitoringa morskih ptica potrebno je definirati značajna područja gnijezdenja, hranjenja, odmaranja i preleta morskih ptica. Kvalitetnom koordinacijom i suradnjom stručnih službi, zakonodavne vlasti i ribara moguće je značajno pridonijeti zaštiti morskih ptica i očuvanju njihovih ugroženih populacija.

Sredozemni galeb – malobrojan i ugrožen

Neki galebovi označeni prstenovima i satelitskim odašiljačima na lastovskom akvatoriju, detektirani su na obalama Atlantskog oceana u Maroku (oko 3.000 km zračne udaljenosti) i Senegalu (preko 4.000 km zračne udaljenosti)

Piše **Louie Taylor**

Sredozemni galeb (*Larus audouinii*) je malobrojna i ugrožena gnjezdarica Hrvatske. Zbog načina života i malog areala u Hrvatskoj je manje poznat od svojeg široko rasprostranjenog i brojnog srodnika galeba klaukavca (*Larus michahellis*). Na zaštiti sredozemnog galeba, uz kaukala (*Calonectris diomedea*) i gregulu (*Puffinus yelkouan*), udrugu Biom radi u sklopu projekta LIFE Artina. Sredozemni galeb je rasprostranjen u Sredozemlju (i malom dijelu Atlantika uz Gibraltar), a najbrojnije su kolonije na delti Ebra u Španjolskoj, Balearima, Korzici, Sardiniji i sjeveroistočnom Maroku, dok je u ostatku areala malobrojan.

Na Jadranskom moru je toliko malobrojna gnjezdarica da je gniježđenje u Hrvatskoj potvrđeno tek 1996. godine. Gnijezde se na otocima unutar

lastovskog i mljetskog akvatorija te oko Korčule i Pelješca, ali im se položaj gnijezdećih kolonija mijenja s godinama i ne gnijezde se na svim otocima svake godine. Zbog takve biologije i ekologije teško je implementirati efikasan oblik zaštite. U Crvenoj knjizi ptica Hrvatske je procijenjeno da se na našim otocima gnijezdi šezdeset do sedamdeset parova. Ta procjena temelji se na podacima s početka stoljeća – 2001. godine zabilježeno je 69 parova, 2005. godine njih 56 do 59 i 2006. godine 57 parova sredozemnih galebova. Našim je istraživanjima iz posljednje tri godine utvrđeno od 29 do 38 parova na području lastovskog akvatorija, gdje obitava najveći dio hrvatske populacije. Sukladno IUCN-ovim kategorijama ugroženosti, i Hrvatska je populacija je svrstana u kategoriju ugrožena (EN) zbog male populacije i

malog područja rasprostranjenosti, dok globalna populacija ima nešto manju kategoriju ugroženosti - osjetljiva (VU), prije svega zbog opadanja brojnosti populacije. Za opstanak ove malobrojne i ugrožene vrste na globalnim razmjerima, važna su sva područja na kojima se gnijezdi više od dvadeset parova, pa stoga i naša mala populacija ima velik značaj.

Sredozemni galeb je srođan puno češćem galebu klaukavcu, ali se razlikuje od njega po crvenom kljunu, tamnim očima, sivo-zelenim nogama i svijetlosivom plasu. Za razliku od galeba klaukavca, kojeg u velikim brojevima možemo vidjeti i u Zagrebu gdje se jedinke ove vrste hrane na odlagalištu otpada Jakuševac, sredozemni galeb je prava morska ptica. On živi uz morske obale, na otocima i pučini te iznimno rijetko zalazi dublje na kopnena područja. Nakon sezone gnijezdenja ptice ostaju u Sredozemnom moru (uz obale Španjolske i Italije) ili idu sve do područja sjeverozapadne Afrike, od obala Maroka i Senegala. Glavna hrana sredozemnog galeba su ribe, ponekad sipe, rakovi i kukci te rijetko sitne ptice (preletnice preko otoka), ali i biljna hrana poput plodova maslina i sjemenki. Za razliku od drugih galebova, rijetko se hrani otpacima. Na moru lovi karakteristično polagano, nisko leteći krutim zamasima krila i obešenim, opuštenim nogama. Kada uoči plijen, obrušava se i grabi ga uranjujući samo kljun, a ponekad i glavu. Gnijezdi se na stjenovitim otocima s malo vegetacije, na kakvima se gnijezdi i galeb klaukavac, koji je agresivnija i

Sredozemni galeb (*Larus audouinii*)
Foto: Luka Jurinović

krupnija vrsta pa je zabilježena i predacija na pticima sredozemnih galebova. Treba spomenuti kako je posljednjih desetljeća populacija galeba klaukavca u stalnom porastu budući se ova vrsta dobro prilagodila novim izvorima hrane, koju prije svega pronalazi na brojnim odlagalištima otpada.. Osim toga galeb klaukavac s gnijezdenjem započinje nešto ranije od sredozemnog te tako zauzima pogodna mjesta za gnijezdenje, a rast njegove populacije dodatno otežava opstanak sredozemnog galeba.

U sklopu projekta LIFE Artina radimo na boljem razumijevanju ekologije i biologije sredozemnog galeba i na njegovoj zaštiti. U sklopu ciljeva projekta želimo za sredozemnog galeba identificirati glavna područja očuvanja značajnih za ptice (POP) na moru, razumjeti i procijeniti glavne negativne utjecaje na populacije morskih ptica na kopnu i moru uz definiranje aktivnosti kojima ćemo ih ublažiti. Kontrola populacije galeba klaukavca na području gnijezdenja sredozemnog galeba sigurno je jedan od najvećih izazova. Stotine terenskih sati uložili smo u prebrojavanju gnijezdećih parova sredozemnog galeba, a već sada pokušavamo umanjiti utjecaj koji galeb klaukavac ima na ovu vrstu te prstenujemo i satelitskim odašiljačima označavamo jedinke kako bismo mogli pratiti njihovo kretanje. Tako smo u mogućnosti prepoznati naše jedinke i kroz godine vidjeti gdje se gnijezde, kamo se kreću za vrijeme sezone gnijezdenja, dok hrane mlade te u ostatku godine. Podaci o njihovom kretanju važni su za zaštitu vrste jer pridonose boljem razumijevanju područja koja koristi za selidbu i zimovanje.

Zbog sposobnosti leta, očuvanje ptica često nije moguće bez međunarodne suradnje. Na to ukazuje i zanimljiv nalaz sredozemnog galeba na Malti. Naši partneri na projektu LIFE Artina – BirdLife

Malta, prijavili su nam opažanje mladog sredozemnog galeba iz listopada 2021. Tu istu pticu, samo četiri mjeseca ranije, ali kao ptica koja još nije mogao letjeti, prstenovali smo u lastovskom arhipelagu. Ona je prošla preko 750 kilometara zračne udaljenosti od mjesta prstenovanja prije nego što je videna na Malti. U svibnju 2019. godine uhvatili smo dvije odrasle ptice koje su se gnijezdile u lastovskom akvatoriju, a bile su prstenovane kao ptici u mljetskom akvatoriju prije više od deset godina! Ovakvi podaci pomažu nam u razumijevanju gnijezdenja ptica koje dugo žive i njihovom izboru otoka na kojima se potencijalno mogu gnijezdit. Jedinke kojima smo postavili uredaje za praćenje, pratimo od početka projekta i skupljamo podatke o njihovim kretanjima. Ovom metodom dobivamo uvid o njihovom kretanju, odnosno područjima koja koriste. Neki galebovi označeni prstenovima i satelitskim odašiljačima na lastovskom akvatoriju, detektirani su na obalama Atlantskog oceana u Maroku (oko 3.000 km zračne udaljenosti) i Senegalu (preko 4.000 km zračne udaljenosti). Takvi podaci pokazuju da se galebovi kreću mnogo dalje nego što smo ranije mislili! Nadamo se otkriću još mnogih zanimljivosti o ovim tajanstvenim galebovima tijekom trajanja projekta, ali i u budućnosti!

Točke kretanja sredozemnog galeba označenog GPS uređajem za praćenje pokazuju put od Lastova prema Maroku

foto: Jan Rose (CC BY-NC-SA 2.0)

Kako postati čuvar ušara

Da bismo istražili koliko je ušara rasprostranjena, na kojim se mjestima gnijezdi i kakve joj opasnosti prijete, pokrenuli smo volontersku akciju u kojoj danas sudjeluje više od sedamdeset volontera

Piše **Petra Čulig**

Dužinom tijela od 70 cm i rasponom krila od 170 cm, ušara je najveća europska vrsta sove. Osim po krupnoj gradi, prepoznaće se i po velikim ušnim čupercima i izražajnim narančastim očima. Rasprostranjena je diljem Europe i Azije no prisutna je samo u odgovarajućem staništu. Kao mjesa za odgoj mladunaca ušara bira ona vrlo nepristupačna, najčešće su to litice i padine, ali i stara stabla, podnožja stijena, napuštene zgrade. Pored sigurnog mjesa za gnijezđenja ušari su potrebni i otvoreni predjeli za lov, kao što su oranice, travnjaci, morska obala. Ušarin najčešći plijen su zečevi, glodavci i ptice vodarice te je kao vršni predator izuzetno bitna karika u ekosustavu, a njena prisutnost na nekom području govori o kvaliteti samog staništa. Parovi ušara su monogamni i kad se spare ostaju zajedno na istom teritoriju do kraja života. Razmnožava-

vaju se početkom godine te u razdoblju između siječnja i ožujka ženka polaže do četiri jaja. Gnijezdo ne prave, već jaja smjeste u odgovarajuću udubinu ili pukotinu u stijeni gdje ih ženka inkubira bez prestanka dok joj mužjak donosi hrani. Za vrijeme gnijezđenja mužjaci svoj teritorij brane učestalom glasanjem te se tako njihov prepoznatljivi „u-huu“ može često čuti u sumrak pred kraj zime i u rano proljeće. U Hrvatskoj su ušare mnogobrojne u priobalju gdje ih se kontinuirano nalazi od unutrašnjosti Istre do Konavala, ali i na otocima. Česte su u Dalmatinskoj zagori, Lici i Gorskom kotaru. Nekada je ušara bila jednako česta i u kontinentalnom dijelu Hrvatske iz kojeg je istrijebljena u drugoj polovici 20. stoljeća zbog prekomjernog lova i premalo odgovarajućih staništa. Danas znamo da ušara ponovno naseljava sjeverozapadnu Hrvatsku, a hoće li se vratiti na ne-

foto: The Photomation
(CC BY-NC-SA 2.0)

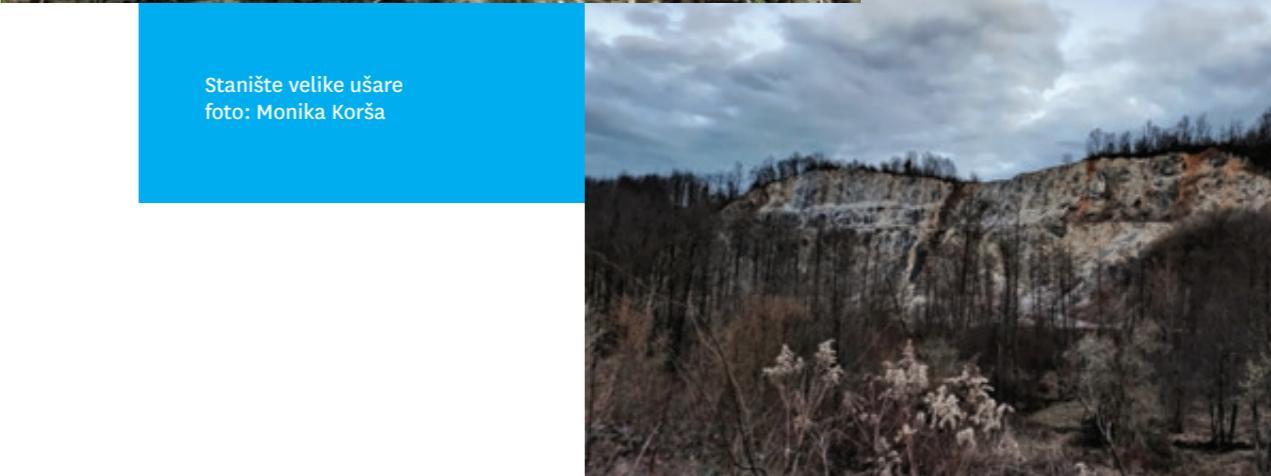

JESTE LI ZNALI

Parovi ušara su monogamni i kad se spare ostaju zajedno na istom teritoriju do kraja života

Mladunci velike ušare
foto: Matti Suopajarvi
(CC BY-NC-SA 2.0)

Stanište velike ušare
foto: Monika Korsa

kadašnje područje rasprostranjenosti tek moramo otkriti. Populacija ušara polako raste, a prikladna gnjezdilišta pronađeni su i u kamenolomima, češće na puštenima, ali i aktivnima. Ušari još uvijek prijete razne opasnosti, a najčešće su to strujni udar na dalekovodima te penjači na stijenama koji je mogu uznemiriti..

Da bismo istražili koliko je ušara rasprostranjena, na kojim se mjestima gniježdi i kakve joj opasnosti prijete, pokrenuli smo volontersku akciju u kojoj danas sudjeluje više od sedamdeset sudionika. Program monitoringa ušara na području sjeverne Istre započeo je 2018. kao projektna aktivnost u suradnji sa slovenskom organizacijom DOPPS, u sklopu Interreg projekta LIKE. Paralelno smo metodologiju proširili i na središnju Hrvatsku pa smo već prve godine dobili vrijedne rezultate zahvaljujući veli-

kom odazivu volontera. I nakon završetka projekta akcija se nastavila u Istri, a od 2021. u monitoring su se uključili i volonteri iz Dalmacije.

Ove skrovite sove zapravo je vrlo jednostavno istraživati. Upravo zbog karakterističnog glasanja mužjaka u blizini gnijezda u sumrak tijekom veljeće i ožujka možemo potvrditi prisutnost parova ušara na prikladnim stijenama. Volonteri prije istraživanja prolaze kratku edukaciju, a ušare može istraživati svatko bez potrebnog predznanja o pticama. Poželjno je da jedan volonter prati svoju lokaciju iz godine u godinu te da sukladno mogućnostima gnjezdilište obide i u proljeće da bi provjerio uspješnost gniježđenja ušara. Uz dodatnu provjeru potencijalnih opasnosti u blizini volonter na taj način postaje „Čuvar ušara“.

Zimsko prebrojavanje ptica vodarica – International Waterbird Census (IWC)

Cilj akcije je prebrojati sve ptice vodarice koje se zateknu na vodenim površinama ne bi li se odredila veličina njihovih zimujućih populacija. U konačnici ti podaci pomažu identificirati međunarodno važna staništa na temelju kojih se donose brojne odluke o zaštiti ptica na međunarodnim i lokalnim razinama

Piše **Petra Čulig**

Siječanj donosi prvu u nizu akciju gradanske znanosti u kojoj sudjeluje velik broj volontera diljem Hrvatske, ali i svijeta, uključujući se u prikupljanje stručnih podataka o prirodi. Riječ je o zimskom prebrojavanju ptica vodarica ili IWC-u (International Waterbird Census), akciji koju je još 1967. pokrenuo Wetlands International, organizacija posvećene očuvanju vlažnih staništa. Svi sudionici IWC-a, čiju većinu čine građani, ali i djelatnici javnih ustanova i organizacija za zaštitu prirode, prate jedinstveni protokol za brojanje ptica. Tijekom središnjeg vikenda u siječnju prebrojavanje se sinkronizirano odvija u Europi, zapadnoj Aziji i Africi koje čine jednu regiju preletničkih puteva. Slično se odvija i u ostatku svijeta što IWC čini najvećim i najstarijim programom monitoringa

bioraznolikosti te najvećim projektom gradanske znanosti.

Na našim je prostorima zimsko prebrojavanje ptica vodarica krenulo 80-ih godina prošlog stoljeća te je od sporadičnog brojanja na nekoliko jezera preraslo u opsežnu akciju koja obuhvaća sve veće vodene površine u Hrvatskoj i okuplja više od stotinu sudionika. Nacionalni koordinator za Hrvatsku je Hrvatsko društvo za zaštitu ptica i prirode, kojem se u organizacijskim aktivnostima Biom intenzivnije pridružio 2015. godine. Članovi Bioma i ranije su sudjelovali u zimskom prebrojavanju, a posljednjih godina nastojimo uključiti naše brojne volontere te edukacijom podići razinu kvalitete prikupljenih podataka. Akcija je usmjerena na ptice vodarice, skupinu koja okuplja pripadnike raznolikih porodica ptica koji-

Tipičan prizor na jezerima zimi
foto: Colin Wilkinson (RSPB Images)

ma je zajedničko obilježje da žive u vodenim staništima te su prilagodene životu na vodi i uz nju. Osim pataka, gusaka i labudova broje se i čaplje, gnjurci, vranci, ćurlini i ostale ptice vlažnih staništa. Zbog brojnih pritisaka na močvarna područja diljem svijeta vodarice su izravno ugrožene nestajanjem odgovarajućih staništa, koje im je potrebno u svih fazama života – podizanju mладunaca, selidbi i zimovanju. Većina vodarica su selice, a mnoge od njih sele na duge staze sve do juga Afrike. Na tom su im dugom putu vrlo važna vlažna staništa na kojima mogu sigurno odmarati i na kojima u konačnici mogu provesti zimu.

Cilj akcije je prebrojati sve ptice vodarice koje se zateknu na vodenim površinama ne bi li se odredila veličina njihovih zimujućih populacija. Upravo je zato odabrana sredina siječnja kao vrijeme kad je najmanja vjerojatnost da će se vodarice seliti. U to bi vrijeme većina ptica trebala biti na svojim odredišnim zimovalištima i ne razmišljati o skorom

povratku. Uz broj pojedinih vrsta ptica na određenim lokalitetima, bilježe se i podaci o vremenskim uvjetima te kvaliteti istraživanja. Takvi podaci ne služe samo za praćenje veličine populacija, nego i za praćenje rasprostranjenosti pojedinih vrsta. U konačnici ti podaci pomažu identificirati međunarodno važna vlažna staništa na temelju kojih se donose brojne odluke o zaštiti ptica na medunarodnim i lokalnim razinama.

Zimsko prebrojavanje odlična je aktivnost kako za iskusne promatrače ptica tako i za one koji se njima tek počinju baviti. Iako je potrebno znati prepoznati opažene ptice i posjedovati određena znanja i vještine, početnicima je ovo jedinstvena prilika jer mogu učiti od drugih i usavršavati se iz godine u godinu čime se povećava broj iskusnih promatrača ptica. IWC je opsežna akcija u kojoj ima još mnogo mesta za razvoj, a osim terenskog rada, volonteri imaju priliku doprinijeti i na drugim razinama.

Krunata patka (*Aythya fuligula*)
foto: Ben Andrew (RSPB Images)

Brojanje ptica u zaljevu
foto: Sonja Sviben Kodžoman

Što (ne) valja s programiranjem financijskih sredstava iz EU fondova za Hrvatsku?

Iz perspektive civilnog sektora, programiranje se provodilo ispod svih demokratskih standarda

Piše Željka Rajković

Godina 2021. trebala je biti godina u kojoj će se Hrvatska što kvalitetnije pripremiti za drugo financijsko razdoblje otkada je članica EU. Uz programiranje za Europske strukturne i investicijske fondove, tu se našlo i programiranje za Nacionalni plan za oporavak i otpornost. Kvalitetno programiranje podrazumijeva strukturirani i participativni pristup te su svi sektori demokratskog društva – javni, privatni i građanski – s pravom očekivali odgovornost i profesionalnost

nadležnih tijela državne uprave. Naime, Europski kodeks ponašanja za partnerstvo podrazumijeva pristup kojim se jamči sudjelovanje civilnog društva i socijalnih partnera. Iz perspektive civilnog sektora, programiranje se provodilo ispod svih demokratskih standarda. Tako je Ured za udruge Vlade RH mjesecima odugovlačio s imenovanjima predstavnika civilnog društva u radne skupine za izradu programskih dokumenata za one fondove za koje su uopće i

postojale radne skupine (Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond plus, Fond za pravednu tranziciju i dio Kohezijskog fonda). Predstavnici civilnog društva uključeni su tek kada je prošla više od polovina procesa. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije s procesom je krenulo bez predstavnika civilnog sektora, unatoč Europskom kodeksu – ostavljamo na razmišljanje bi li jednako pristupilo i da se radio o nekom drugom sektoru. Kada su predstavnici napokon uključeni, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije je inzistiralo da članovi radnih skupina ne smiju komunicirati ni sa kim izvan samih radnih skupina. Time je de facto onemogućeno istinsko sudjelovanje različitih sektora društva u programiranju. U civilnom sektorу то је значило да три predstavnika civilnog društva не smiju putem mreža civilnog društva, чији су članovi, komunicirati o programiranju, па tako ni prikupljati komentare civilnog društva na programske dokumente. Tek nakon intervencije na sastanku Savjeta za razvoj civilnog društva u ljeto 2021. omogućena je komunikacija prema civilnom društvu, no tada je već rad putem radnih skupina bio završen. Znači, jedino što je formalno bilo omogućeno je da se civilni sektor informira o svemu nakon što su programski dokumenti već bili dovršeni.

Na sastancima radnih skupina nije se ni oko čega raspravljalo, nego se članove uglavnom informiralo, što je zapravo najniži stupanj uključivanja građana u postupke odlučivanja o pitanjima od javnog interesa. Rečeno im je da svaki sektor može organizirati svoje sastanke i dodatno se konzultirati. U slučaju područja zaštite okoliša i prirode, nadležno ministarstvo – Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja – nijednom nije organiziralo sastanak s predstavnicima civilnog društva. Isto se događa i svake godine kada svako ministarstvo treba organizirati savjetovanje s organizacijama civilnog društva ne bi li identificiralo prioritetne probleme i potrebe te izradilo sektorsku analizu za utvrđivanje prioritetsnih područja finansiranja programa i projekata od interesa za opće dobro, koje provode udruge i druge organizacije civilnog društva iz javnih izvora. Nijednom do sada nadležno ministarstvo nije or-

Predstavnici civilnog društva uključeni su tek kada je prošla više od polovina procesa. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije s procesom je krenulo bez predstavnika civilnog sektora, unatoč Europskom kodeksu

ganiziralo savjetovanje, iako su ih i Zeleni forum, mreža udruga za zaštitu okoliša i prirode i Savjet za razvoj civilnog društva više puta tražili da uključe organizacije civilnog društva u sektorsku analizu. Programiranje putem radnih skupina Pametna Hrvatska, Zelena Hrvatska, Povezana Hrvatska, Solidarna Hrvatska i Radna skupina za integrirani teritorijalni razvoj barem je formalno postojalo, dok se programiranje za Europski fond za pomorstvo i ribarstvo i programiranje za najveću stavku proračuna EU – poljoprivrednu (kroz izradu Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike) čak nije ni provodilo putem formalnih radnih skupina. Nadležno ministarstvo – Ministarstvo poljoprivrede – je konzultacije za poljoprivrednu politiku provodilo pro forma isključivo kroz informiranje dionika, dok konzultacije za ribarstvo i akvakulturu nije provodilo čak ni pro forma. Na prezentaciji Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike u lipnju 2021., koju je Ministarstvo poljoprivrede nazvalo konzultacijom, rečeno je da će dokument Strateškog plana biti dostupan javnosti te da će se moći komentirati online, no Ministarstvo poljoprivrede to nikada nije napravilo, iako su ih organizacije civilnog društva podsjetile na dano obećanje. Zbog gospodarske krize uzrokovane pandemijom koronavirusa, EU je uspostavila poseban Mehanizam za oporavak i otpornost, čija je svrha ublažiti gospodarske i socijalne posljedice pandemije, ali i učiniti gospodarstvo održivijim i otpornijim, a društvo spremnije na izazove i nove prilike. Tako

je Hrvatska, kao i sve druge članice EU, izrađivala Nacionalni plan za oporavak i otpornost (NPOO) tijekom 2020. i 2021., no, za razliku od nekih drugih članica, proces je bio u potpunosti netransparentan i neuključiv. Hrvatska je NPOO objavila tek kada je bio dovršen i to pod neformalnim pritiskom EU i izrazitim pritiskom javnosti. Tako javnost uopće nije imala prilike sudjelovati u donošenju ovog važnog plana kroz koji bi Hrvatska do kraja 2026. godine trebala utrošiti gotovo sedamdeset i pet milijardi kuna. Porazno je da Hrvatska ne koristi civilizacijske dosege demokratskih društava i ne prepozna važnost sudjelovanja svih sektora demokratskog društva u donošenju odluka koje se tiču društva u cjelini.

U sektoru zaštite prirode postoji i jedan pozitivniji primjer, a to je donošenje Prioritetnog akcijskog okvira (PAO) za provedbu mjere očuvanja ekološke

mreže Natura 2000 u Hrvatskoj. Iako je Hrvatska proces donošenja PAO-a provela znatno manje participativno i transparentno od brojnih drugih članica EU, uzimajući u obzir programiranje za finansijsko razdoblje 2021. – 2027. godine, proces je barem postao i civilni sektor jet bio uključen, iako ga se na početku samog procesa uspjelo zaboraviti. Tako su predstavnici svih triju sektora – javnog, privatnog i građanskog – imali prilike sudjelovati na prezentacijama PAO-a, dati svoje komentare i usmeno i pismeno te time doprinijeti kvaliteti samog Prioritetnog akcijskog plana za razdoblje 2021.–2027. Očito je da Hrvatskoj predstoji još dalek put do spoznaje da je partnerstvo svih triju sektora preduvjet razvijenog demokratskog društva, no preostaje nuda da će država, od đaka koji je 2021. godine pao razred, do našeg trećeg finansijskog razdoblja postati odlikaš.

AKCIJA GRAĐANSKE ZNANOSTI

Pridružite se otkrivanju tajnog života gačaca i vrana

Programiranje za zaštitu prirode 2021.-2027.		
FOND	RAZINA PROGRAMIRANJA	TRANSPARENTNOST PROGRAMIRANJA
Kohezijski fond	Nacionalno	😊
Europski fond za regionalni razvoj	Nacionalno	😊
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj	Nacionalno	😢
Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu	Nacionalno	😢
Europski socijalni fond	Nacionalno	😊
INTERREG	EU	😊
LIFE	EU	😊

Sive vrane sada već redovito dobivaju posebnu pozornost medija krajem svibnja i početkom lipnja, kada često možemo čitati o „napadima“ vrana na građane. Što učiniti ako se nađete na meti sive vrane?

Piše Iva Šoštarić

Proljeće je vrijeme buđenja prirode koje je čak i u gradovima jasno obilježeno sveprisutnim cvrkutom ptica. No mnogima je pozornost usmjerenja na ne-tako-milozvučno glasanje najvećih pjevica koje nastanjuju gradske sredine – vrana. U proljeće se gnijezde i ove ptice koje su pronašle svoje mjesto u gradskim staništima pretežito kontinentalne Hrvatske.

Gradovi čine specifična staništa bogata različitim vrstama koje su se prilagodile suživotu s ljudima. Samo u gradu Zagrebu na gnijezdenju možemo pronaći više od stotinu različitih vrsta ptica. Gradovi pticama pružaju nova mesta za gnijezdenje, nove izvore hrane te zaštitu od određenih vrsta predatora

i nametnika. Građani često blagonaklono gledaju na svoje pernate susjede, sve do trenutka kada osobno procjene da nekih ima “previše”, odnosno kada im one svojom prisutnošću počnu stvarati neugodnosti. Nekada su nam problematični bili vrapci i golubovi, a trenutno sezonski neprijatelji su vrane. Konkretno, radi se o dvije vrste vrana izgledom sličnih, ali ponešto različitih ekologija i ponašanja – sivoj vrani (*Corvus cornix*) i gačcu (*Corvus frugilegus*).

Siva vrana je vrsta koja radi pojedinačna gnijezda i tijekom gnijezdenja zauzima teritorij koji brani od drugih vrana. U gradovima se često hrani na tlu i stoga joj odgovaraju područja bez grmlja kojima se odlikuje sve veća količina gradskih zelenih

Gačac (*Corvus frugilegus*), foto: Aiwok/Wikipedia

površina. Popularan izvor hrane su joj i otvorene kante za smeće, kontejneri te odlagališta otpada. Sive vrane sada već redovito dobivaju posebnu pozornost medija krajem svibnja i početkom lipnja, kada često možemo čitati o „napadima“ vrana na gradane. Tada njihovi ptići postaju poletarci, izlaze iz gnijezda, počinju se kretati i lepršati naokolo, uče letjeti i pronalaziti hranu. Kako su tada još uvjek vrlo loši letači kojima niti letno perje nije posve izraslo, često su u opasnosti od mačaka, pasa i ljudi. Njihovi ih roditelji stoga štite od svake potencijalne prijetnje jedino kako znaju – strategijom irritacije i zastrašivanja. Naime, sive vrane znaju vrlo dobro da ne mogu učiniti pravu štetu nikome tko je toliko veći od njih i da se samim približavanjem izlažu opasnosti pa stoga nastoje nadlijetanjem, glasnim graktanjem i oštrim zaletima zastrašiti, ili barem dovoljno izneviritati uljeza ne bi li ga otjerale. Jednako se tako odnose prema sovama, grabljivicama, lisicama i svim drugim grabežljivcima u prirodi. Stoga, ukoliko se nadete na meti sive vrane, najvažnije je ne paničariti, jer se ozlijediti možete ako bježeći u panici padnete!

Dovoljno je malo mahnuti rukama iznad glave i produljiti svojim putem. Možete biti sigurni da se u tom slučaju negdje u blizini nalazi mladi, nespretni ptič od koga vam roditelj pokušava odvući pažnju. Druga vrsta vrane koja je čest i brojan stanovnik gradova je gačac. Gačci, za razliku od sive vrane, ne zauzimaju pojedinačni teritorij već se gnijezde kolonijalno pa se tako na svega nekoliko većih stabala može zateći i stotinjak gnijezda. Gačci se odlaže hraniti u velikim jatima, uglavnom na poljima i travnjacima na rubovima grada. Za razliku od sive vrane, gačci se u obrani ptića ne zalijeću na prolaznike već dižu uzbunu graktanjem i uznemirenim kruženjem u letu. Građanima najviše smetaju u periodu gniježđenja, kada su ptice na kolonijama bučne te prostor ispod kolonije onečišćuju izmetom. Gradske službe stoga često dobivaju zahtjeve za uklanjanjem gnijezda, a takvi se postupci u većini slučajeva provode ilegalno. Kao primjer možemo uzeti Grad Zagreb u kojem su posljednjih pet godina redovito rušena gnijezda gačaca tijekom sezone gniježđenja, unatoč tome što u tom razdoblju nije

Siva vrana (*Corvus cornix*), foto: Georgi Peshev

izdano niti jedno rješenje Ministarstva poljoprivrede kojim bi se dopustila ova zabranjena radnja. Takav je postupak, osim što se kosi sa Zakonom o lovstvu i Zakonom o zaštiti prirode, još i neučinkovit u smanjivanju broja gnijezdećih jedinki. Gačci na rušenje gnijezda redovito reagiraju tako da se dio kolonije raširi na okolne lokacije, dio premjesti na nedostupnija mjesta na stablima, a dio započne gniježđenje iz početka. Ovako se kolonije šire na veći broj lokacija, a sezona gniježđenja ptica produžuje. Orezivanje stabala, pogotovo grana iznad klupica i staza, stoga bi se trebala provoditi tijekom zime, prije sezone gniježđenja. Česta briga građana je da povećan broj vrana uzrokuje pad broja drugih gradskih pjevica. Gačci se ne hrane jajima drugih vrsta, dok sivoj vrani jaja čine manji udio prehrane u gradovima. Također, do jaja vrsta koje se gnijezde u udubinama u zgradama te različitim dupljama (vrapci, golubovi, sjenice i dr.) im je često nemoguće doći. Postoji više studija koje su pokazale da prisutnost vrana kao (potencijalnih) grabežljivaca nema značajan utjecaj na smanjenje gustoće populacija malih pjevica. Ono što dokazano negativno utječe na određene gradske vrste ptica je sve manji broj grmlja i guštica na uređenim javnim gradskim površinama, obnova zgrada i fasada koji ma se zatvaraju šupljine pogodne za gniježđenje te

JESTE LI ZNALI?

Postoji više studija koje su pokazale da prisutnost vrana kao (potencijalnih) grabežljivaca nema značajan utjecaj na smanjenje gustoće populacija malih pjevica. Na određene gradske vrste ptica dokazano negativno utječe sve manji broj grmlja i guštica na uređenim javnim gradskim površinama, obnova zgrada i fasada kojima se zatvaraju šupljine pogodne za gniježđenje te značajan pad populacije kukaca koji se bilježi posljednjih pedeset godina.

značajan pad populacije kukaca koji se bilježi posljednjih pedeset godina.

Kako bismo pratili što se događa sa zagrebačkim gačcima, posljednjih pet godina provodimo akciju građanske znanosti monitoringa gačaca. Naši vrijedni volonteri krajem ožujka i početkom travnja obilaze poznate lokacije kolonija i prebrojavaju aktivna gnijezda. U pripremi je analiza dosad prikupljenih podataka, no ako usporedimo procjenu zagrebačke populacije gačaca iz Atlasa gnjezdara grada Zagreba (2015.), koja je tada navodila 730–780 parova, sa 824 para koja su zabilježena na istom području u 2021. godini, možemo zaključiti da dolazi do blagog povećanja populacije. U 2022. godini uz monitoring gačaca nadamo se provesti i monitoring sivih vrana u Zagrebu te organizirati posebna tematska promatranja ptica posvećena vranama. Stoga pozivamo sve zainteresirane da nam se pridruže u otkrivanju tajnog života ovih pripadnica najinteligentnije europske skupine ptica i ostvarimo uspješan suživot s ovim zanimljivim pernatim susjedima!

Naručite
kućice za ptice
u web trgovini
www.biom.hr/shop

Trebamo li hraniti ptice ili ne?

Kao što je za ornitologe proljeće i sezona gniježđenja najbolje vrijeme za proučavanje ptica, tako je za ostale građane zime, kada ptice mogu promatrati, ali i fotografirati iz blizine na hranilicama.

Pišu Petra Čulig i Lucija Gajić

Svake godine kada nastupi hladnije vrijeme otvara se pitanje trebamo li hrani ptice ili ne. Pomažemo li im time ili se uplićemo u prirodnu ravnotežu? Zabrinutost je opravdana. Hranjenje ptica ima mnogo pozitivnih učinaka, kako na ptice tako i na ljude, ali jednak tako ako se provodi krivo može predstavljati ozbiljnu opasnost za ptice. Prije negoli se odlučimo na hranjenje ptica u svojoj okolini, moramo biti svjesni svih mogućih ishoda. U ljudskoj je prirodi da pomažemo slabijima, posebno slatkim malim bićima. Usto, postoji potreba, posebno u današnje vrijeme, za povezivanjem s prirodom, koja dolazi do izražaja u većim urbanim sredinama. Poznato je da promatranje i hranjenje ptica ima pozitivan učinak na ljude. Usrećuje nas pomisao da

pticama pomažemo preživjeti hladnu zimu, kada im je u prirodi teže pronaći hranu, a posebno nas veseli mogućnost promatranja različitih vrsta ptica koje se skupljaju na hranilicama. Hranjenje ptica u urbanim sredinama, gdje su ljudi otuđeni od prirode, ima posebnu vrijednost upoznavanja sa živim svijetom oko nas. Hranjenje ptica izvrsna je prilika za promatranje ptica koje inače rijetko opažamo, a zimi su češći gosti u našim dvorištima i parkovima. Kao što je za ornitologe proljeće i sezona gniježđenja najbolje vrijeme za proučavanje ptica, tako je za ostale građane zime, kada ptice mogu promatrati, ali i fotografirati iz blizine na hranilicama. Iskustvo bliskog susreta s pticama često potakne ljude da se dalje zalažu za očuvanje prirode.

Crnoglava sjenica (*Poecile palustris*)
na visećoj hranilici od boce
(foto: Mirjana Porupski)

Češljugar (*Carduelis carduelis*) na češljgovini
(foto: Biljana Ječmenica)

Zimovka (*Pyrrhula pyrrhula*) se češće opaža zimi
(foto: Marija Jurčević)

Veliki djetlić na visećoj hranilici s kikirikijem
(foto: Tim Hughes, rspb-images.com)

I dok mi odmah možemo znati kako se osjećamo kada hranimo ptice, ne možemo odmah znati što time činimo pticama jer nam to one ne mogu reći, niti mogu predvidjeti dugoročne posljedice. Postoje brojne studije o utjecaju hranjenja na ptice i dobar dio njih je međusobno kontradiktoran; neke govore da hranjenje ptica zimi negativno utječe na iduću sezonu gniježđenja dok druge kažu da ptice profitiraju od hranjenja i da ono povećava broj gnijezdećih parova. Pritom trebamo imati na umu da nisu sve ptice iste te da učinak ovisi i o načinu hranjenja. Jedna od negativnih posljedica je mogućnost za-

raze ptica međusobno jer na hranilicama u kontakt dolazi veći broj ptica koje se inače ne bi susrele u prirodi. Lošom hranom isto možemo ugroziti ptice. Pokvarena ili neprimjerena hrana može dovesti do oboljenja, a dugoročnim hranjenjem nekvalitetnom hranom ptice gube potrebne nutrijente. Hranilica postavljena na krivo mjesto može izravno ugroziti ptice ako se u blizini nalaze staklene površine u koje

se ptice mogu zalijetati ili ako u blizini ima mačaka kojima su ptice na hranilici lak plijen. Hranilice isto ne bismo trebali postavljati u veoma urbaniziranim sredinama gdje će biti daleko od prirodnih zelenih površina na kojima se mogu skloniti ili pronaći alternativan izvor hrane ako je ponestane na hranilici.

Zaključak je - da, hranjenjem ptica zimi pomažemo im preživjeti teške uvjete, ali samo ako to činimo ispravno i s uključenom savješću. Ako ne možemo osigurati sve potrebne uvjete za sigurno hranjenje ptica možda je bolje da to niti ne radimo jer im već pomažemo ako ih ne dovodimo u opasnost. Nepotrebne intervencije u prirodu potrebno je svesti na minimum stoga je najbolje da ptice hraniemo samo u našem dvorištu.

Pravo vrijeme i mjesto

Hranjenje ptica možemo početi već s prvim mrazovima u listopadu, ali to ne mora biti u velikom intenzitetu, više kako bismo privukli ptice i ispitali kojim pticama to odgovara. Kako se približava vrhunac zime poželjno je obilnije hraniti ptice i paziti da hrane ne ponestane u najhladnjem periodu zime. Tada je važno i osigurati kvalitetnu hranu jer će to možda biti jedini izvor hrane za ptice u našoj okolini. Od veljače kad zima počinje popuštati možemo u hranilicama ostavljati sve manje hrane jer će već u ožujku ptice pronaći hranu u prirodi. Ptice ne bismo trebali hranići cijele godine iz dva bitna razloga. U vrijeme gniježđenja važno je da ptice svoje mladunce hrane životinjskom hranom bogatom proteinima pa stoga ne bi trebale imati na raspolaganju višak biljne hrane koja nije dobra za mladunce. Drugi ključan razlog za prestanak hranjenja je što će inače kukcojede ptice jesti sjemenke te neće obavljati svoju funkciju u ekosustavu, a to je kontrola kukaca. Posljedice toga štetit će i nama samima.

Kod odabira mjesta za postavljanje hranilice dobro je obratiti pažnju na nekoliko stvari. Mjesto bi trebalo mirno, bez prometa, gdje ne prolazi puno ljudi i gdje ptice neće uznenimiravati druge životinje. Hranilica treba biti na mjestu na kojem će se ptice

Ženka kosa (*Turdus merula*) se hrani jabukom
(foto: Ben Andrew, rspb-images.com)

osjećati sigurno, zaklonjeno stablom ili grmljem, ali na dovoljno otvorenom da bi mogle brzo pobjeći ukoliko najde opasnost. Točna lokacija ovisi o tipu hranilice, a poželjno je moći hranilicu provjeravati što češće. Kako bismo mogli svakodnevno puniti hranilice i provjeravati sigurnost i čistoću, hranilicu nemojmo postaviti daleko od kuće jer nam se po zimi, ponovno u duhu ljudske prirode, sigurno neće dati izlaziti.

Kako prežimljaju ptice oko nas

Prema godišnjim kretanjima ptice tradicionalno dijelimo na selice – one koje nisu prisutne kod nas u hladnom dijelu godine i stavarice – one koje možemo vidjeti cijele godine. Ovoj gruboj podjeli možemo dodati još i djelomične selice među kojima ima ptica koje vidamo cijele godine, ali nismo svjesni da to nisu iste jedinke već su one kod nas došle sa sjevera u potrazi za hranom. Iako su neke ptice stavarice to ne znači da one borave cijele godine na istom području već lete uokolo kako im već na pojedinom području ponestane hrane. Mogli bismo reći da su brojne stavarice koje znamo skitalice

Mali drozd (*Turdus iliacus*) u potrazi za bobicama
(foto: Ben Andrew, rspb-images.com)

Sjeverna zeba (*Fringilla montifringilla*)
neredovit je zimski gost
(foto: Ben Andrew, rspb-images.com)

tijekom zime. Iako ne odlaze na jug mogu napraviti i nekoliko tisuća kilometara na svom području rastprostranjenja. Zimi nas posjećuju i vrste koje inače žive u sjevernijim krajevima, kao što su sjeverna zeba, mali drozd, kugara. Ponekad se za jačih zima javljaju ogromna jata ptica koja u potrazi za hranom dolaze u južnije krajeve i tad govorimo o iruptivnim migracijama.

Najvažniji zadatak ptica zimi je pronaći hranu i to onu koja će im osigurati dovoljne količine masti za zalihe i izvor energije. Pored toga što su mobilne, ptice su i vrlo snalažljive te znaju gdje tražiti ono što im treba. Najbolji izvor hrane za male ptice pjevice su šume, stari voćnjaci te gušći parkovi gdje hranu traže uz koru stabala, u krošnjama, pod lišćem ili ispod grmlja. Ponekad se pitamo gdje su sve te ptice koje smo imali prilike slušati proljetos u našem susjedstvu i zašto u jesen nestanu. Ptice se u hladnjem razdoblju grupiraju i umjesto da ostanu na jednom području, zajedno se kreću uokolo jer im to povećava šansu za pronađak hrane i bolju obranu od predatora.

Prehrambene navike ptica

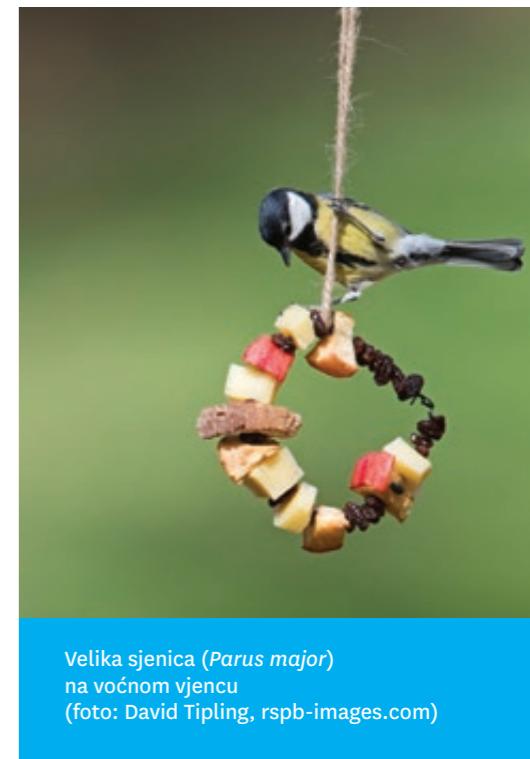
Jeste li znali da na području Grada Zagreba gnijezdi više od stotinu vrsta ptica? Neke od njih su selice, a mnoge su stanařice te ili ostaju u gradu ili tijekom zime istražuju ponudu okolnih šuma i polja. Slična je situacija i u ostalim gradovima, a u ruralnim područjima zimi možemo očekivati i vrste koje se s viših nadmorskih visina spuštaju u niže, poput zimovke, čižka ili drozda bravenjaka. Ako se inače bavimo promatranjem ptica primjetit ćemo da zimi možemo promatrati drugačije vrste ptica, pogotovo na hranilicama gdje dolaze samo određene vrste. Sitne ptice poput dugorepe sjenice, dugokljunog puzavca i kraljića rijetko ćemo zateći na hranilicama jer preferiraju tražiti hranu u šumama gdje uz koru stabala i u gustim krošnjama mogu pronaći dovoljno kukaca za sebe. Tipični zimski gosti naših dvorišta su razne sjenice od kojih su najčešće velika i plavetna, zebovke s predstavnicima poput zebe, zelendura, češljugara i vrapca, brgljeza, kos, crvendać te veliki djetlić. Ponekad na hranili-

Lojne kugle mogu se postaviti bilo gdje
(foto: Ben Andrew, rspb-images.com)

ce dolaze i šojke i svrake kao predstavnici porodice vrana, čvorci, gugutke i u novije vrijeme golubovi grivnjaši.

Svaka vrsta preferira drugačiju hranu, a što poslužiti na hranilicama možemo saznati promatrajući ptice oko nas. Ne moramo čak ni znati točno prepoznati svaku vrstu, dovoljno je da pogledamo njihove kljunove da bi pretpostavili čime se inače hrane. Široki i kratki kljunovi, više ili manje ušiljeni na vrhu tipični su za zebovke. Takvi su kljunovi prilagođeni jedjenju sjemenki koje treba usitniti. Različite zebovke imaju dodatno prilagodene kljunove za određenu hranu, primjerice češljugarov šiljasti kljun prilagođen je vadjenju sjemenki biljaka iz skupine češljugovki, a batokljunov veoma snažan kljun prilagođen je jedjenju koštice trešanja. Ptice tankog ušiljenog kljuna tipični su kukcojedi, a mnoge od njih zimi dodatno jedu bobice ili sjemenke. Takve su i sjenice koje većinu godine jedu kukce i njihove ličinke, ali zimi obožavaju jesti suncokretove sjemenke. Crvendaći su tipični crvojedi no zimi neće odbiti svježe voće ni suncokret. Hrana koja pticama dobro zamjenjuje njihovu životinjsku hranu zimi je loj. Duži jači kljunovi kakve imaju ptice iz porodice vrana, ali i drozdova te čvorci, univerzalni su i ta-

Velika sjenica (*Parus major*)
na voćnom vjencu
(foto: David Tipling, rspb-images.com)

kve će ptice jesti vrlo raznovrsnu hranu. Golubovi su pak vrlo specijalizirani te će gotovo isključivo jesti žitarice.

Osim po vrsti hrane, ptice se razlikuju i prema podlozi na kojoj se hrane, a to je uvelike uvjetovano njihovom gradom i prilagodbama. Ptice koje su spretnije i koje se mogu hvatati za grančice, primjerice sjenice i brgljezi, moći će se hraniti i na visećim hranilicama i obješenim lojnim kuglama. Pticama koje inače hranu traže po tlu, kao što su zebe, vrapci, kosovi, odgovarat će hrana ostavljena na tlu ili niže postavljene platforme. Tako npr. ako želite kosu i crvendaću ponuditi jabuku, nemojte je nataknuti na kolac jer tako je neće moći jesti; radije je ostavite razrezanu na tlu.

Zeba (*Fringilla coelebs*)
(foto: Chris Gomersall, rspb-images.com)

5 NAJBOLJIH SAVJETA ZA HRANJENJE PTICA

1. DOBRO PLANIRANJE

Promislite gdje vrijedi postaviti hranilicu. U šumi ili u starom voćnjaku gdje ptice mogu naći dovoljno hrane možda nije najkorisnije. U visoko urbaniziranom dijelu grada gdje ptice ne mogu pronaći zaklon i mogu stradati u sudaru sa stakлом, takoder nije dobro privlačiti ptice. Prije nego nabavite mnoštvo hranilica i hrpu hrane počnite s jednom te birajte hranu koju vam je lako nabaviti cijele zime.

2. PRAĆENJE STANJA

Jednom kad postavite hranilicu, redovitu je treba obilaziti i održavati da bi bila što sigurnija za ptice. Hranilicu postavite na lako dostupno mjesto da biste mogli provjeriti ima li dovoljno hrane, dolaze li ptice, ima li uljeza, napada li nešto ptice i ponašaju li se ptice čudno. Ako hranilica nije posjećena, pokušajte s drugom hra-

3. HIGIJENA

Uvijek pticama ostavljajte kvalitetnu hranu koju ste čuvali na tamnom i suhom mjestu. Redovito mijenjajte hranu koja dugo stoji netaknuta i koja se može uplijesniviti. Svakih nekoliko tjedana temeljito očistite hranilice da ne bi došlo do širenja zaraze. Najčešća bolest koja se lako širi među pticama je trihomonoza, uzrokovan parazitom *Trichomonas gallinae*. Ptice se zaraze tako što pojedu hranu koju je zaražena ptica ispljunula. Bolest zahvaća grlo i jednjak pa ptice ne mogu progrutati hranu i na kraju umiru.

4. VODA

Osim hrane, pticama je potreban i izvor svježe vode. U blizinu hranilice postavite plitku posudicu s vodom u koju možete staviti kamen da se ne prevrne i da s njega mogu piti. Tekuća voda osobito je važna zimi kad je vani sve zaledeno.

Vodu bi trebalo mijenjati redovito, pogotovo ako jednu posudu koriste različite vrste ptica. Pojiliču takoder redovito perite.

5. VRT NAMIJENJEN PTICAMA

Ono što vam može olakšati hranjenje ptica zimi ili ga u potpunosti zamijeniti je održavanje vlastitog vrta prikladnog za ptice. Poželjno je cijele godine saditi biljke koje će u jesen dati mnoštvo plodova i sjemenki koje ćemo ostaviti pticama. Rijetko tko si može dopustiti stara stabla, gusto grmlje i hrpu lišća u dvorištu, ali to su mjesta gdje si ptice same mogu naći hranu, stoga je dobro ostaviti malen komadić divljine.

5 NAJCJEŠĆIH POGREŠAKA KOD HRANJENJA PTICA

1. KRUH I SLANA HRANA

Hranjenjem kruhom pticama ustvari radimo medvjedu uslugu. Kratkoročno ih zasitimo, ali dugoročno od njega nemaju koristi jer ne dobivaju potrebne hranjive tvari niti mogu skupiti odgovarajuću zalihu masti. Najgora opcija je svježi kruh, a manje loše su stari suhi kruh i kruh sa sjemenkama. Usto, kruh je i slan, a previše soli može štetiti pticama i čini ih žednima (a zimi je teže naći nezamrznutu vodu). Dakle,

bilo kakva zasoljena hrana i hrana od tijesta loši su izbori i treba ih izbjegavati.

2. SAMO JEDNA VRSTE HRANILICE I HRANE

Svaka vrsta ptice ima svoje prehrambene zahtjeve. Zato bi bilo poželjno postaviti što više različitih hranilica po dvorištu i napuniti ih različitom hranom ne bi li svaka ptica našla nešto za sebe. Pratite koje ptice dolaze na vaše hranilice i koja hrana se najviše troši. Ako je određeni tip hrane netaknut, prestanite ga nuditi pticama. Ako je neka hranilica neposjećena moguće je da je višak ili je na krivom mjestu.

3. PRAZNE HRANILICE

Jednom kad počnete hraniti ptice tijekom zime, tu praksu biste trebali nastaviti do kraja razdoblja velikih hladnoća ili snijega. Ptice se brzo naviknu na siguran izvor hrane koji im pružate, a u teškim zimskim uvjetima nekima od njih to je možda i jedini izvor. Posebno su ugrožene ptice koje u blizini nemaju drugi izvor hrane. Ako vaši susjedi nastavljaju hraniti ptice ne morate se bojati da će ostati gladne ako vi preskočite jedan dan.

4. LOŠE MJESTO

Ako hranilice stavlјate na prozore, postoji velika mogućnost da će se neke od njih zabijati u staklo. Nemojte ni pomicati na hranjenje ptica pored velikih staklenih površina. Ako u dvorištu

Golub grivnjaš (*Columba palumbus*), sve učestaliji stanovnik grada, na jednostavnoj platformi
(foto: Chris Gomersall, rspb-images.com)

imate mačke ili one dolaze iz susjedstva hraničicu nemojte postaviti na mjesto do kojeg mogu doći ovi predatori. Hranilice bi trebalo stavlјati na što sigurnija mjesta.

5. HRANA U KUĆICAMA ZA PTICE

Kućice za ptice namijenjene su isključivo za gniažđenje. U njih nikako ne bi trebali stavlјati hrana jer ptice ne posjećuju kućice zimi, nepraktične su za hranjenje i unutra stane samo određena veličina ptica. Hrana će u kućicama samo trunuti i može privući nepoželjne goste poput puhova.

PRIMJERI DOBRE HRANE ZA PTICE

1. NESOLJENI I NEDIMLJENI GOVEĐI I JANJEĆI LOJ, SVINJSKA MAST

2. VOĆE

suho voće (groždice, marelice, smokve, jabuke, brusnice...netretirano uljem)
jabuka
naranča, mandarina, grejp (narezani na kriške)
bobičasto voće, šipak

3. SJEMENKE I ŽITARICE

sjemenke suncokreta* (neoljuštene)
sjemenke bundeve (najbolje oljuštene)
heljda
proso
ječam
raž
pšenica
kukuruz (usitnjeni)
zob (nekuhan)

4. ORAŠASTI PLODOVI I MAHUNARKE

orasi
lješnjaci
bademi
kikiriki (nesoljeni!)
leća

IZBJEGAVATI

kruh (pogotovo pljesnivi), tjesteninu i ostale pečarske proizvode
zasoljena hrana
slatko
mljekko (maslac)
prerađene masti i ulja (margarin)

*Nekalibrirani suncokret dobar je izbor jer različitu veličinu sjemena mogu jesti različite vrste ptica. Tako će vam samo jedan tip hrane biti dovoljan za puno ptica. Pokušajte ga nabaviti izravno od proizvođača ili na tržnicama.

AKO ŽELITE EKSPERIMENTIRATI S NETIPIČNOM HRANOM...

TVRDI RIBANI SIR

Za razliku od mlijeka, ptice mogu probaviti fermentirane mliječne proizvode. Ribani sir dobro privlači primjerice crvendače i palčice.

PSEĆA I MAČJA HRANA

Konzervirana mačja ili pseća hrana dobar su izvor masti u zimskim mjesecima. Osobito je vole kosevi, a može privući i šojke. Problem je to što osim ptica privlači i, pogadajte, mačke koje nisu prijateljski nastrojene prema pticama na vašim hranilicama.

ZA ONE NEGADLJIVE... CRVI

Crvi brašnari omiljeni su kod plavih sjenica i crvendače, a mogu privući i bijele pastirice. Mogu se kupiti živi ili sasušeni u trgovinama s opremom za kućne ljubimce. Crv voštak također je dobra namirnica i može privući bргljeze i palčice. No, crvi su dosta skupi za stalnu nabavu pa se možete okušati i u uzgoju vlastitih crva.

Bргljez (Sitta europaea) odnosi sjemenku suncokreta
(foto: Ray Kennedy, rspb-images.com)

O HRANILICAMA

S obzirom na to da se anatomija ptica među vrstama razlikuje, različit je i njihov način prehrane. Danas su komercijalno dostupne hranilice različitih oblika i veličina, a u suštini se mogu podijeliti na nekoliko osnovnih tipova hranilica. Hranilice možete izraditi i kod kuće i pritom biti kreativni. Bezbroj je načina kako ih izraditi no imajte na umu da moraju biti lage za održavanje i sigurne za ptice. Prilikom postavljanja dobro je da imate pokrivenu i razinu tla, razinu grmlja i razinu krošanja stabala.

OSNOVNI TIPOVI HRANILICA:

TLO

Šire gledano, tlo je vrsta hranilice. Veliki broj vrsta poput vrabaca, zeba i kosova hrana preferira tražiti na tlu. Sjemenke, žitarice i voće jednostavno rasprostrite na ravnu, suhu površinu. Jedino pričazite da u blizini nema mačaka koje bi se također rado pogostile, ali ne sjemenkama...

OTVORENA PLATFORMA

Univerzalni tip hranilica koji privlači najviše ptica. Poanta je da se hrana nalazi na nekoj povišenoj ravnoj površini. Takva površina omogućuje hranjenje gotovo svim vrstama jer ne zahtjeva neke anatomске prilagodbe za slijetanje, a i uzdignuta je od tla

pa se ptice na njoj osjećaju sigurnije. Takve hranilice punite raznom hranom jer će one najvjerojatnije biti i najposjećenije.

Alternativni oblik je natkrivena platforma.. Na taj način na hranilici mogu sletjeti samo manje ptice. Ova je hranilica dobar izbor kada u susjedstvu imate vrane kojih se manje ptice plaše.

VISEĆE HRANILICE

Postoji više podtipova visećih hranilica, ali osnovni je onaj u obliku cilindričnog spremnika s jednim ili više manjih otvora kroz koje ptice vade jednu po jednu sjemenku. Ovakvu hranilicu možete napraviti od plastične boce ako kroz nju provučete grančicu i ostavite malo mesta za vadenje sjemenki. Ovakve hranilice prikladne su za spretnije ptice pa ćemo na njima vidati većinom sjenice te ponekad bргljeze i češljugare.

LOJNE KUGLE

Hranilice od loja s umiješanim sjemenkama jednostavne su za napraviti, a odličan su izvor masti za ptice zimi. No kod njihovog postavljanja treba pričaziti na nekoliko stvari. Lojne kugle treba postaviti u sjenu jer se loj na suncu topi, a može se i pokvariti. Nije ih dobro objesiti u mrežice jer se u njih ptice mogu zapetljati nogama ili im može zapeti jezik. Bolja opcija su žičane košarice ili obješene posudice, polovice naranci i sl. a mogu biti poslužene na tlu ili na platformi.

Vjetruša
Falco tinnunculus

Spada u manje ptice grabiljice, a ženka je nešto krupnija od mužjaka. Prilikom lova često treperi - brzo maše krilima kako bi se održala na istom mjestu. Kućice i sitne kralježnjake loviti na tlu, a rjeđe u letu. Ne gradi gnijezda već koristi napuštena gnijezda drugih ptica ili gnijezdi na policama itčica, zgrada i mostova.

Leglo: 3 - 6 jaja, Inkubacija: 27 - 29 dana, Napuštanje gnijezda: 27 - 32 dana, Dužina: 32 - 35 cm, Raspon krila: 71 - 80 cm, Težina: 156 - 252 g

Brgljez

Sitta europaea

Ova dugokljuna pjevica većinom je prisutna u našim kontinentalnim gradovima. Vrlo je spretan te po okolitom deblima može puзati poput djetišta, no za razliku od njega može hodati i glavom prema dolje.

Gnijezdi u dupljama koje pronađe, a ukoliko mu je otvor previelik, sazidat ga blatom. Hrani se kukicima koje nalazi u pukotinama kora stabala, ali i sjenjem u zimi dolazi na hraničice.

Leglo: 6 - 11 jaja, Inkubacija: 13 - 18 dana, Napuštanje gnijezda: 23 - 26 dana, Dužina: 14 cm, Raspon krila: 22,5 - 27 cm, Težina: 21 - 26 g

Kos

Turdus merula

Često boravi na tlu u potrazi za režićitim beskrabežnjacima, poput gujavica i ličinki kukaca, a tijekom hladnijih mjeseci često uzima i bobice. Pjev je dosta glasan, upadni flautasti tonovi i može ga se čuti još prije svitanja. Prema bok klijunu možemo odrediti starost - mlade ptice imaju tamne klijunove, dok kod odraslih jedinki oni su žutih i narancastih tonova.

Leglo: 3 - 5 jaja, Inkubacija: 12 - 14 dana, Napuštanje gnijezda: prosječno 14 dana, Dužina: 24 - 25 cm, Raspon krila: 34 - 38,5 cm, Težina: 80 - 125 g

Crvendac

Erythacus rubecula

One malu pticu prepoznatljivo narančastu prsu vidimo u parkovima, dvorištima i sumarcima tijekom cijele godine. Brojni su tijekom hladnijih mjeseci, osobito u primorju kada pristizu ptice sa sjevera. Nije drveničan i zadržava teritorijalno ponasanje kroz cijelu godinu. Ima melodičan pjev visokih tonova koji se u gradovima najčešće čuje tijekom jeseni, čak i novca.

Leglo: 4 - 6 jaja, Inkubacija: 14 dana, Napuštanje gnijezda: 10 - 18 dana, Zivotni vijek: do 8 godina, Dužina: 14 cm, Raspon krila: 20 - 22 cm, Težina: 14 - 21 g

Bijela pastirica

Motacilla alba

Na pašnjacima često prati stoku, odakle dolazi naziv pastirica. Dug rep konstantno pomije gore-dole i crno-bijelo ruho čine je lako prepoznatljivim gradskom pticom. Najčešće je vidimo kada hoda po tlu ili mahove brzo trči. Gnijezdi u različitim šupljinama, blizu tla ili na tlu.

Leglo: 3 - 5 jaja, Inkubacija: 12 - 15 dana, Napuštanje gnijezda: 16 - 22 dana, Dužina: 14 cm, Raspon krila: 22,5 - 25,5 cm, Težina: 14 - 22 g

PTICE NAŠIH GRADOVA

Cvorak
Sturnus vulgaris

Ova vrlo druževna ptica već dio godine živi u jatima koja ponekad broji nekoliko stotina tisuća ptica. Gnijezdi u šupljinama na građevinama ili u dupljama stabala. Za vrijeme gnijezdenja ima izražen ljubičasto-zeleni odješaj na crnom perju. Pjev mu obiluje imitacijama glasanja drugih ptica, primjerice vrapaca, svraka i sve vrane.

Leglo: 3 - 8 jaja, Inkubacija: 11 - 15 dana, Napuštanje gnijezda: 21 dana, Zivotni vijek: do 25 godine, Dužina: 21,5 cm, Raspon krila: 37 - 42 cm, Težina: 60 - 90 g

ženka

mužjak

Rusi svračak
Lanius collurio

Ova vrlo druževna ptica već dio godine živi u jatima koja ponekad broji nekoliko stotina tisuća ptica. Gnijezdi u šupljinama na građevinama ili u dupljama stabala. Za vrijeme gnijezdenja ima izražen ljubičasto-zeleni odješaj na crnom perju. Pjev mu obiluje imitacijama glasanja drugih ptica, primjerice vrapaca, svraka i sve vrane.

Leglo: 3 - 7 jaja, Inkubacija: 12 - 16 dana, Napuštanje gnijezda: 14 - 15 dana, Dužina: 17 cm, Raspon krila: 24 - 27 cm, Težina: 25 - 35 g

Crna čopa
Apus apus

Čope su istinske ptice zraka koje u letu mogu čak i spavati. Noge su im jako kratke pa ih ne vidimo na tlu ili na granama i žicama. Bučna jata crnih čopa nadjeću gradske ulice od sredine travnja do početka kolovoza. Letnim obrišom i načinom života podsećaju na lastavice, no najblizi srodnici su im kolibri.

Leglo: 2 - 3 jaja, Inkubacija: 16 - 27 dana, Napuštanje gnijezda: 37 - 56 dana, Dužina: 16 - 17 cm, Raspon krila: 42 - 48 cm, Težina: 31 - 56 g

Svraka
Pica pica

Like je prepoznatljiva zbog izrašto dugog repa te crno-bijelog perja s metalik odješnjem. Češća je u kontinentalnoj Hrvatskoj i sklonija životu u predgradu. Zbog kratkih krila njezin je let vrlo prepoznatljiv i drugačiji od srodnih vrsta poput sive vrane (*Corvus cornix*), gaća (*Corvus frugilegus*) i čavke (*Corvus monedula*), koje također nalazimo u gradovima.

Leglo: 5 - 7 jaja, Inkubacija: 21 - 22 dana, Napuštanje gnijezda: 24 - 30 dana, Zivotni vijek: do 21 godinu, Dužina: 44 - 46 cm, Raspon krila: 52 - 60 cm, Težina: 180 - 270 g

Vrabac
Passer domesticus

Već je stoljećima vezan uz čovjeka te se zahvaljujući tome danas proširoj na sve kontinente osim Antarktike. Hrani se sjenjem, plodovima i kukicama, a od čovjeka rado privlači kruh u slične namirnice. Drževan je tijekom cijele godine, a životni vijek najčešće provodi u nekoliko kilometara.

Leglo: 3 - 5 jaja, Inkubacija: 11 - 14 dana, Napuštanje gnijezda: 11 - 19 dana, Životni vijek: 21 - 25,5 cm, Raspon krila: 14 - 15 cm, Dužina: 60 - 90 g

ženka

mužjak

Mrka crvenrepka
Phoenicurus ochruros

Uglavnom je vidljivo u letu, a od srodnih se vrsta, poput piljika (*Delichon urbicum*), razlikuje izduženim repnim zastavicama te jarko crvenim licem i gromom. Gnijezdo smješta na različite objekte poput kuća, garaza i mostova. Tijekom kasnog ljeta i jeseni brojna preletnička jata preko naše zemlje odlaze na zimovanje u Afriku.

Leglo: 4 - 5 jaja, Inkubacija: 11 - 10 dana, Napuštanje gnijezda: 18 - 23 dana, Dužina: 17 - 19 cm, Raspon krila: 32 - 34,5 cm, Težina: 16 - 22 g

ženka

mužjak

Lastavica
Hirundo rustica

Izgledno je vidljivo u letu, a od srodnih se vrsta, poput piljika (*Delichon urbicum*), razlikuje izduženim repnim zastavicama te jarko crvenim licem i gromom. Gnijezdo smješta na različite objekte poput kuća, garaza i mostova. Tijekom kasnog ljeta i jeseni brojna preletnička jata preko naše zemlje odlaze na zimovanje u Afriku.

Leglo: 4 - 5 jaja, Inkubacija: 11 - 14 dana, Napuštanje gnijezda: 13 - 19 dana, Životni vijek: 21 - 25,5 cm, Raspon krila: 23 - 26 cm, Težina: 13 - 19 g

Velika sjenica
Parus major

Ako su vam stvorite kuću za ptice, najvjerojatnije će ju zauzeti veliki sjenici za svoje brojno leglo (do čak 14 ptica). Česta je u cijeloj Hrvatskoj i uglavnom je vidljivo dok u potrazi za kukicama i njihovim ličinkama pretražuje krošnju stabala i grmova. Rijetko se zadržava na tlu, a tijekom hladnih mjeseci više jede plodove i sjenjene.

Leglo: 6 - 11 jaja, Inkubacija: 12 - 15 dana, Napuštanje gnijezda: 16 - 22 dana, Dužina: 14 cm, Raspon krila: 22,5 - 25,5 cm, Težina: 14 - 22 g

Zeba
Fringilla coelebs

Gnijezdi u svim tipovima šuma, ali i u parkovima, većim vrtovima i voćnjacima. Jede sjenjene, a mlađe hrani kukicama i njihovim ličinkama. Izvan sezone gnijezdenja tvori jata i tada boravi na otvorenim staništima poput poljoprivrednih površina. Na tlu (ne skakuće poput vrapaca), a prepoznatljiva je po bijelim prugama na krilima.

Leglo: 1 - 2 jaja, Inkubacija: 17 dana, Napuštanje gnijezda: 33 - 34 dana, Dužina: 40 - 42 cm, Raspon krila: 75 - 80 cm, Težina: 284 - 614 g

ženka

mužjak

Golub grivnjaš
Columba palumbus

Najveća je od tri vrste golubova koji obitavaju u Hrvatskoj, što je dobro i u tek se u novije vrijeme proširo u gradske parkove i vrtove. Najčešće boravi na drveću na kojem savija i gnijezdo. Srodnici divljih (gradski) goluba (*Columba livia*) ubičajeno boravi na zgradama i drugim građevinama jer je izvorni ptica stijena. Golub grivnjaš priobalne gradove posećuje uglavnom tijekom jeseni i zime, no najčešće boravi van naselja.

Leglo: 1 - 2 jaja, Inkubacija: 17 dana, Napuštanje gnijezda: 33 - 34 dana, Dužina: 40 - 42 cm, Raspon krila: 75 - 80 cm, Težina: 284 - 614 g

ženka

mužjak

Siva vrana
Corvus cornix

Odlikuje se visokim stupnjem inteligencije te iskorištava različite pogodnosti gradskog života. Tijekom lipnja, kada većina mlađih napušta gnijezda, roditeljski parovi znaju biti agresivni te mogu napasti ljude i druge životinje. Najbolje je u takvim slučajevima ne uznemiravati ptice i brzo se udaljiti s mjestu događaja.

Leglo: 3 - 6 jaja, Inkubacija: 18 - 19 dana, Napuštanje gnijezda: 18 - 38 dana, Dužina: 45 - 47 cm, Raspon krila: 93 - 104 cm, Težina: 370 - 570 g

ženka

mužjak

Galeb klaukavac
Larus michahellis

Najpoznatiji je galeb u Hrvatskoj i možemo ga pronaći na vrlo raznolikim staništima, od morske pučine pa sve do kontinentalnih područja gdje se u velikom broju prehranjuje na smetljima. U obalnim se gradovima poslije se vratiti u vrtove i parkove i gnijezdati. Mlađe ptice kroz mitaranje tijekom 4 godine prolaze postepenim prijelazom od smeđe-sivih tonova k bijelo-sivom obujenju odraslih jedinki.

Leglo: 2 - 3 jaja, Inkubacija: 27 - 31 dana, Napuštanje gnijezda: 35 - 40 dana, Dužina: 59 - 67 cm, Raspon krila: 140 - 158 cm, Težina: 800 - 1.500 g

ženka

mužjak

Crna čopa
Apus apus

Čope su istinske ptice zraka koje u letu mogu čak i spavati. Noge su im jako kratke pa ih ne vidimo na tlu ili na granama i žicama. Bučna jata crnih čopa nadjeću gradske ulice od sredine travnja do početka kolovoza. Letnim obrišom i načinom života podsećaju na lastavice, no najblizi srodnici su im kolibri.

Leglo: 2 - 3 jaja, Inkubacija: 16 - 27 dana, Napuštanje gnijezda: 37 - 56 dana, Dužina: 16 - 17 cm, Raspon krila: 42 - 48 cm, Težina: 31 - 56 g

Češljugar
Carduelis carduelis

Neka od regionalnih imena za ovu pticu su grdelin, štopeli i stoglin, ovisno u kojem dijelu Hrvatske živi. Vrlo je poznata vrsta jer je našao svijet i bog i ilegalno hvata se u blizini raslinja i ne opaža baš često. Uzrok to je uspijevanje kretanja i prepoznavanje po kojemu je i dobio ime.

Leglo: 4 - 5 jaja, Inkubacija: 11 - 14 dana, Napuštanje gnijezda: 13 - 18 dana, Dužina: 12 cm, Raspon krila: 21 - 25,5 cm, Težina: 14 - 19 g

ženka

mužjak

Plavetna sjenica
Cyanistes caeruleus

Naseljava čitavu Hrvatsku, no u gradovima Dalmacije najčešće samo tijekom selidbe i zimovanja. Snažne noge omogućuju joj akrobatske sposobnosti pa je u letu učinkovita i učinkovita. Uzrok to je učinkoviti gnijezdenje redovito se udržava u tlu, često i s drugim vrstama sjenica, dok pretvara krošnje u potrazi za kukicima i

Prvih 15 godina Bioma. Kako smo to uspjeli?

Udruga Biom je u petnaest godina postojanja iz male udruge novodiplomiranih stručnjaka izrasla u veliku udrugu koja broji stotine članova diljem Hrvatske i gotovo četrdeset zaposlenika. Mnoštvo malenih, kratkotrajnih istraživačkih projekata zamijenili smo manjim brojem velikih i višegodišnjih projekata konzervacijske biologije i postali nezaobilazan partner u više segmenta zaštite prirode u Hrvatskoj. Kako smo to sve uspjeli?

Piše Ivan Budinski

Rodendanski piknik Bioma u Maksimiru (foto: Biom)

Ove godine smo proslavili petnaest godina postojanja pa je dobro vrijeme da se prisjetimo kako smo započeli i došli do ovoga što je Biom sada. U početku je ideja udruge bila sasvim drugačija; nekoliko starijih studenata i onih koji su nedavno diplomirali na PMF-u u Zagrebu htjeli su nastaviti istraživanja kojima su se bavili u vrijeme studiranja. Naravno, nisu željeli nastaviti potpuno jednako već su htjeli, sukladno stečenom znanju i iskustvu, podići svoj rad na višu razinu. Tada, prije petnaest godina, postojalo je već mnogo udruga koje su se bavile prirodom, ali nisu ispunjavale pravotnu viziju osnivača Bioma. Zašto? Biom nikada nije želio biti specijalizirana udruga koja se bavi sami jednim dijelom prirode niti je želio postati dijelom velike skupine lažnih udruga koje su tada postojale. Kasnije ćemo im se još vratiti na temu lažnih udruga jer je njihov negativan utjecaj na razvoj demokratskog društva itekako značajan. Budući da su jezgru udruge činili biolozi, zadaća je bila očuvati stručnost kao nezaobilaznu osobinu udruge. Biom nije nikada ogranicavao kojim će se dijelom prirodoznanstva članovi baviti pa su već na samom početku našeg rada brojni članovi, većinom biolozi, provodili brojne manje projekte vezane uz različite aspekte zaštite prirode. Vodeni beskralješnjaci, mali sisavci, ptice, skakavci, kornjaši, biljke i staništa; sve su to teme koje smo istraživali. Sukladno tome nastao je i prvi naziv udruge: Udruga za biološka istraživanja - BIOM. Nekima od njih se bavimo i danas, ali sada ti početci izgledaju maleno i beznačajno. Kako zaštita prirode (nepravedno?) preferira ptice, tako se i od samih početaka značajan dio aktivno-

Rođendanski piknik Bioma u Maksimiru (foto: Biom)

sti Bioma temeljio na istraživanjima i zaštiti ptica, no tu se nalazila i prva velika prepreka. Vratimo se opet lažnim udrugama, tipičnoj bolji tranzicijskih, korumpiranih društava. Kako smo se od samih početaka trudili povezati s inozemnih organizacija, prvenstveno sa zapada Europe, tako smo ubrzo i naučili prepoznati brojne probleme tadašnjeg sustava udruga u Hrvatskoj. Prve udruge savršeno su odgovarale onima koji su bili voljni sjediti na dvije stolice, ista osoba koja je neki posao obavljala u javnoj službi mogla se baviti se istim poslom kroz vlastitu udrugu, koristeći tako javne resurse za osobni probitak. Lažna udruga koja je Biomu zadala najviše muka je tzv. Hrvatsko ornitološko društvo HOD. Naravno, takvo udruga ne može dugoročno funkcionirati, budući da pritisnuto pravnim alatima i

podizanjem svijesti javnih službenika koji ne žele sjediti na dvije stolice, gubi mogućnost korištenja javnih resursa i propada. HOD je nestao, ali je ipak značajno usporio razvoj zaštite ptica i ornitologije u Hrvatskoj i te će se negativne posljedice još dugo osjećati. Najveća promjena u funkciranju Bioma od nastanka udruge je postupno napuštanje jednostavnih bioloških istraživanja u korist konzervacijske biologije. Kao i kod svakoga tko se danas bavi prirodom ubrzo je potreba za aktivnostima koje vode prema njenoj zaštiti postala glavna smjernica aktivnosti Bioma. Tako je došlo i do promjene imena pa iz naziva udruge nestaju biološka istraživanja. Ostala je samo Udruga Biom, tada već poznata kao udruga koje se bavi zaštitom prirode. Istraživanja i pisanja

preporuka za očuvanje ubrzo postaju nedovoljni jer pojavljuje želja za korakom dalje - provedbom tih preporuka. Tako je Biom postao udruga čiji se rad temelji na aktivnostima zaštite prirode, koju stručno volimo nazivati konzervacijska biologija. Očuvanje i restauracija staništa, borba protiv krivolova, kontrola invazivnih vrsta, sudjelovanje u donošenju pravnih akata i načina upravljanja zaštićenim područjima postale su naše glavne aktivnosti. Članstva i suradnje s važnim međunarodnim organizacijama, poput BirdLifea, IUCN-a, EuroNatura, MAVA-e, naučilo nas je pravilnom pristupu poslu, ali i pronalasku financiranja izvan granica Hrvatske. Ulazak Hrvatske u LIFE program Europske unije omogućio nam je provođenje velikih višegodišnjih

projekata, odnosno stvarno djelovanje na terenu. Ono po čemu se Biom razlikuje od većine udruga u Hrvatskoj je velik broj zaposlenika. Od prvog zapošlenog prije trinaest godina narasli smo do gotovo njih četrdeset. Kako smo to uspjeli? Pa jednostavno je. Zapošljavali smo sposobne ljude, koncentrirali se na smislene projekte i tražili znanja i financije i izvan Hrvatske. Što su to smisleni projekti? To su oni koji se temelje na stručnim znanjima, poznavajući strategiju i legislativa, ne samo hrvatskih nego i europskih i globalnih. Naša dugoročna strategija uključuje zadržavanje takvog pristupa i konstantnu edukaciju zaposlenika ne bi li i dalje mogli planirati i provoditi smislene projekte u skladu sa svim promjenama koje će se dogadati.

Volonteri u mreži za praćenje krivolova na ptice: „Zvuk vabilice - zvuk prevare i kukavičluka“

Dolazimo na mjesto, jedva otvaramo vrata i već čujemo umjetno pućpurikanje. Zajedno s volonterima određujemo mjesto krivolova, te zovemo 112 da prijavimo kazneno djelo protuzakonitog lova. Dolazi policija i osigurava dokaze zločina

Piše Boleslaw Slocinski

Večernji odlazak iz Zagreba u subotu sredinom rujna prema Zagrebačkoj županiji donosi iskustvo kontrasta. Prvo putujemo pod jakom gradskom rasvjetom širokim, bučnim prometnicama, kojima se mnogo ljudi vraća doma. Mnogi od njih izlaze ili idu na vikend van grada. Još malo autoputa do Rugvice, gdje se miješaju automobili iz Zagreba, kamioni s cijelog Balkana i Turske te turisti na povratku s mora. Skrećemo za Rugvicu i prelazimo u potpuno drugi svijet. Mirne, tihe, uske i često loše ceste kroz naselja koja se lagano spremaju za san. S desne strane je Sava čiji nas miris prati skroz do Topolja. S lijeve strane vidimo samo tamu ogromnih polja. Od Preseke Oborovske do Ježeva ima šest

kilometara oranica. Naš cilj putovanja. Na ovom se mjestu od kolovoza do listopada krivolovi na veliko. Tamo idemo kada želimo nekome pokazati kako izgleda krivolov prepelica. Sedmero nas u dva automobila idemo prema dobro poznatom mjestu. Ima nas toliko jer vodimo edukaciju za volontere koji se žele priključiti mreži za praćenje krivolova na ptice. Godine 2021. u sklopu projekta LIFE Against bird crime održali smo četiri edukacije – u Zadru, Puli, Križevcima i Zagrebu, u kojima je sudjelovalo dvadeset i šest volontera. Edukacije su uključivale predavanje o razmjerima, načinima i uzrocima krivolova na ptice u Hrvatskoj i praktični dio na terenu, gdje smo pokazivali kako prepoznati i naći vabilice

JESTE LI ZNALI?

Prepelica je jedna od lovnih vrsta koje se u Hrvatskoj u najvećem broju krivolove. Procjenjuje se da minimalno četrdeset tisuća jedinki godišnje strada u protuzakonitom lovu pomoću umjetnog vaba.

za prepelice. Dolazimo na mjesto, jedva otvaramo vrata i već čujemo umjetno pućpurikanje. Zajedno s volonterima određujemo mjesto krivolova, te zovemo 112 da prijavimo kazneno djelo protuzakonitog lova. Dolazi policija i osigurava dokaze zločina. Prepelica je jedna od lovnih vrsta koje se u Hrvatskoj u najvećem broju krivolove. Procjenjuje se da minimalno četrdeset tisuća jedinki godišnje strada u protuzakonitom lovu pomoću umjetnog vaba. Svake godine od početka kolovoza do listopada na poljima u cijeloj Hrvatskoj odzvanja električni "pućpuruć". Prepelice u tom razdoblju migriraju preko Hrvatske. Korištenjem umjetne vabilice umjesto nekoliko jedinki u lovu, odstrijeli se čak do pedeset jedinki u krivolovu. Naša istraživanja pokazala su da je problem raširen gotovo svugdje u Hrvatskoj. Razvoj mreže volontera pomaže nam biti na što više mjesta i uspješnije se boriti protiv krivolova. Ove su godine naši volonteri prijavili osam slučajeva krivolova u šest županija. Goran Stjepić jedan je od tih volontera. „Odabratiti činiti dobro kojim sprečavamo da se dogodi zlo bila nije velika motivacija pri volontiranju. Obilazak potencijalnih lokacija krivolova naveo me na razmišljanje o činjenici da su krivolovci u velikoj prednosti nad prepelicama jer, nažalost, one nikada neće biti svjesne varljive čudi vabilica. Zato ču i iduće godine

rado pristupiti ovoj akciji i pokušati pridonijeti da prepelice nikada ne čuju zvuk vabilice – zvuk prevare i kukavičluka, zvuk smrti“, ističe Goran Stjepić. Volonter Zoran Džamarija kaže: „Vabilice u okolini Dubrovnika i jednom dijelu Popova polja su nešto što kao lovac i čovjek ne mogu definirati drugačije nego kao veliko ZLO za prepelice na nihovom migracijskom putu. Vjerujem da će bolje kontrole, kao i vrednovanje volonterskog ali i policijskog rada te koordinacija s lovnicima i lovočuvarima otjerati vabilice u prošlost“. Svoje iskustvo volontiranja u mreži za praćenje krivolova na ptice opisao je i Antonio Čanadi: „Prijavio sam se na monitoring krivolova prepelica da pomognem zaštiti populacije prepelica. Ovim se krivolovom ne poštuju načela pravih lovaca jer se prepelice odstreljuju u prevelikom broju čime njihove populacije postaju ugrožene. Obilaziti lovišta po noći bilo je zanimljivo i jedinstveno iskustvo, u lovištima onda vlada mirna atmosfera koju su jedino vabilice narušavale“. Pozivamo vas čitatelje da ako se susretnete sa zločinima protiv prirode da ih prijavite policiji na broj 112. Većina nezakonitih radnji protiv ptica nikad se ne prijavljuje. Većim brojem dojava policiji stvaramo potrebu za rješavanjem problema zločina protiv prirode. Budi dio promjene!

Prstenovanje – što je to i čemu služi?

Budući da nam moderna tehnologija, poput data loggera te satelitske i radio telemetrije, znatno olakšava praćenje kretanja ptica, prstenovanje se u usporedbi s njima čini manje efikasno. Međutim, ono nam pruža podatke koji služe za mnoga vrijedna istraživanja

Piše **Vanja Novosel**

Određivanje spola i dobi
foto: Dominik Spevec

Od davnina se pitamo zašto nam neke ptice dolaze u jesen, dok nas neke napuštaju. U Europi su ljudi razmatrali mogućnost da ptice zimi hiberniraju na dnu jezera, ili pak zamišljali da se pretvaraju u druge žive elemente prirode. Našem je neznanju došao kraj tek u 19. stoljeću, kada nalazimo prvi dokaz o migraciji ptica. Naime, 1822. u selu na sjeveru Njemačke pronađena je roda kojoj je iz vrata stršala dugačka strijela kakve su se radile i koristile u Africi. Otada je otkriveno više nalaza, nazvanih njemački Pfeilstorch, no prvi je predstavljao prekretnicu u razumijevanju kretanja europskih ptica. Nakon sedamdesetak godina, Danac Hans Mortensen počet će bilježiti podatke o pticama kojima je na nogu pričvrstio ručno izrađeni prsten s jedinstvenim brojem te angažirati ljude u Europi i Africi da mu javljaju susrete s njima. Drugim riječima,

pokrenuo je organizirano prstenovanje u Europi. Mnoge nacionalne prstenovačke sheme i centrale postoje već i više od sto godina, uključujući i hrvatsku koja djeluje od 1910. godine. Prstenovačka centrala u Hrvatskoj jest Zavod za Ornitologiju (ZZO HAZU), a u prstenovanju sudjeluje šezdesetak prstenovača volontera diljem zemlje. Osim znanstvenih radova i izvještaja, rezultati stogodišnjeg rada centrale objavljeni su u Atlasu selidbe ptica, objavljenom 2013. u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Prstenovanje je znanstvena metoda koja je u počecima služila gotovo isključivo za istraživanje i praćenje migracije ptica, no danas omogućava i druge spoznaje. Budući da nam moderna tehnologija, poput data loggera te satelitske i radio telemetrije,

znatno olakšava praćenje kretanja ptica, prstenovanje se u usporedbi s njima čini manje efikasno. Međutim, ono nam pruža podatke koji služe za mnoga vrijedna istraživanja (npr. o rasprostranjenosti, dinamici populacija, utjecaju klimatskih promjena itd.) i omogućavaju kvalitetnu izradu planova zaštite vrsta i staništa. Upravo zbog dobro organiziranog sustava, označavanja velikog broja jedinki i uzimanja dodatnih podataka o pojedinim pticama, prstenovanje je i danas vrijedan alat u istraživanju ptica, kako na lokalnoj, tako i na globalnoj razini.

Ovisno o ciljnoj vrsti ili skupini, postoji različita oprema i više metoda prstenovanja. Uobičajeno je korištenje laganih metalnih prstenova, a postoje i krilne oznake te prstenovi u boji koji se mogu pročitati s veće udaljenosti bez ponovnog hvatanja ptice. Ptica se najčešće hvata, a potom prstenuje, uporabom vertikalnih ornitoloških mreža. One su

tanke i uglavnom prikladne veličine za manje ptice, koje su najčešća skupina prstenovanih ptica. Kada licencirani prstenovač ili pripravnik pticu izvadi iz mreže, stavlja je u pamučnu vrećicu i donosi do prstenovačke postaje, gdje uzima razne mjere. Bitno je zapisati točnu vrstu i broj prstena kako bi podaci i eventualni kasniji nalazi bili upotrebljivi. Nadalje, određuje se dob i spol ptice te dužina krila i masa. Ovisno kakvo istraživanje prstenovač provodi, može uzeti još niz mjera, od dužine kljuna ili kandži, pojedinih pera na krilu ili repu, količinu masnih naslaga, fazu mitarenja itd. Uredno zapisani i sistematizirani podaci kasnije se šalju prstenovačkoj centrali.

Što kad pronađete pticu s prstenom?

Zapišite broj prstena te se javite Zavodu za ornitologiju (e-mailom, poštom, telefonom, faksom) sa sljedećim podacima:

- vrstu nađene ptice
- ime centrale na prstenu *
- broj prstena *
- spol i starost nađene ptice
- način nalaza (je li ptica puštena s prstenom ili bez njega, je li zadržana u zatočeništvu, je li nađena mrtva, je li mrtva dulje vrijeme ili je leš svjež, je li ubijena i slično)
- mjesto nalaza *
- datum nalaza *
- podacima o nalazniku (ime i prezime, adresa, br. pošte i mjesto, telefon, e-mail, ostalo).

Polja označena zvjezdicom (*) su obavezna, bez njih nalaz malo vrijedi.

Zavod za ornitologiju u Zagrebu

Gundulićeva 24, 10000 Zagreb

Telefon: +385 01 4825 404

Telefon: +385 01 4825 401

E-mail: zzo@hazu.hr

Ptica u ornitološkoj mreži
foto: Biom

Tko su (budući) prstenovači?

Prstenovači ptica su prvenstveno dobri poznavatelji vrsta koje se redovito pojavljuju u Hrvatskoj te se vješto služe priručnicima za prepoznavanje ptica. Da biste postali prstenovač nije potrebno imati podlogu iz prirodoslovnih nauka, dovoljno je učiti i vježbati s iskusnim prstenovačima. Ključno je znati rukovati s pticama na siguran način te poznavati Zakon o zaštiti prirode. Prstenovački kampovi su odlična prilika za edukaciju novih prstenovača, koji se prije nego što počnu svoju edukaciju prijavljuju u Prstenovačku centralu kao pripravnici te odabiru mentora.

Razgovarali smo s četvero pripravnika za prstenovače o njihovim vizijama prstenovanja i o tome što ih motivira da se bave istraživanjem ptica.

Hrvoje Pleše

Studiram biologiju na Prirodoslovno matematičkom fakultetu u Zagrebu. Najdraža ptica mi je vatrogredni kraljić.

Kako je počela tvoja priča s pticama?

Moje bavljenje pticama započelo je u prvom razredu srednje škole kada je Josip Turkalj, bivši učenik moje gimnazije, a današnji zaposlenik Bioma, održao predavanje o istraživanju ptica. Kasnije je pozvao moju profesoricu biologije na monitoring čestih vrsta ptica i ja sam bio jedan od učenika koje je povela. Poslije toga više nije bilo nazad. Nastavio sam se hobistički baviti pticama, a otkada sam došao u Zagreb na studij, pružila mi se prilika nešto profesionalnije sudjelovati u brojnim projektima s područja ornitologije.

Kako si saznao da je moguće postati prstenovač ptica i što te motiviralo da i sam postaneš jedan od njih?

Prstenovački kamp na Učki posjetio sam još za vrijeme srednje škole, prvi put 2017. godine. Tamo sam

imao prilike po prvi puta izbliza promatrati proces prstenovanja ptica. Tada sam pomislio da ne bi bilo naodmet ovako pomoći ornitološkim istraživanjima.

Koja je, prema tvom mišljenju, vrijednost prstenovanja ptica uz ostale (svremene) metode istraživanja?

Najveća vrijednost prstenovanja danas, po meni, je otkrivanje selidbenih puteva ptica. Tako je moguće utvrditi ključna odmorišta i pravovremeno ih zaštiti.

Kako bi ti ubuduće htio koristiti ovu vještina?

Htio bih u budućnosti pomoći oko popularizacije prstenovanja u javnosti ili edukaciji novih kandidata; zaštita prirode bez osvještene lokalne zajednice je teška borba.

Koji ti je najzanimljiviji fenomen iz ptičjeg svijeta koji bi htio dalje istraživati?

Ako mi se ikada pruži prilika, volio bih sudjelovati u nekom istraživanju migracije Čurlina. One su zbog gubitka staništa jedna od najugroženijih skupina, a osim toga u Hrvatskoj još nisu istražene kao što su to u inozemstvu.

Koja je tvoja vizija budućnosti istraživanja i zaštite ptica na ovim prostorima?

Sveukupno, čini mi se da ornitologija ima svijetu budućnost kod nas. Promatranje ptica je sve popularnije, ljudi postaju sve svjesniji svog štetnog djelovanja na okoliš. Samim time postoji priljev mlađih ornitologa koji su voljni uložiti trud ne samo za bolje sutra ptica, već i građana. Predviđam da će napredak tehnologije omogućiti korištenje sve manjih i manjih GPS uređaja u istraživanjima, oni će dati preciznije i pouzdane podatke od prstenja. Una toč tome, sumnjam da će prstenovanje zamrijeti, što zbog finansijskih razloga, što zbog činjenice da će prsten ostati na ptici do njezine smrti, dok se GPS lakše može oštetiti ili ostati bez baterije.

Vanja Novosel

Studiram francuski i češki na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Najdraža ptica mi je jelova sjenica.

Kako je počela tvoja priča s pticama?

Volim gledati dokumentarce pa prepostavljam da sam prije nekoliko godina pogledala neki u kojemu su me se ptice posebno dojmile. Počela sam ih više primjećivati, gledati videe i dokumentarce, čitati o njima. Nakon nekog sam vremena saznala za Biom i na početku 2020. prijavila sam se za volontiranje. Od toga ljeta počela sam redovito dolaziti na promatranja ptica i pomagati u zagrebačkom uredu. Dogadaj godine bio mi je prstenovački kamp na Učki, koji mi se toliko svidio da sam otišla još dvaput. Mislim da sam i zbog njega dobila dodatnu motivaciju i volju da se nastavim baviti pticama.

Kako si sazna da je moguće postati prstenovač ptica i što te motiviralo da i sama postaneš jedna od njih?

Spremajući se za edukaciju u prstenovačkom kampu saznala sam što je zapravo prstenovanje i da mnogi prstenovači nisu ornitolozi. Međutim, tre-

ba mi je poticaj da se prijavim kao kandidat. Mučilo me koliko malo znam i što nisam nikakve biološke struke (iako sam znala da to nije uvjet). S druge strane, uživala sam učiti o pticama i svemu što nam prstenovanje može reći o vrstama i pojedinoj ptici. Naposljeku je to i prevagnulo!

Koja je, prema tvom mišljenju, vrijednost prstenovanja ptica uz ostale (suvremene) metode istraživanja?

Ima mnogo vrijednih i različitih aspekata. Ponovni nalazi, pogotovo na različitim mjestima, daju razne podatke o jedinku, ali potencijalno i o stanju populacije, migraciji, samom staništu itd. Nemoguće je predviđati što bi se sve moglo uloviti u prstenovačke mreže, što ponekad dovodi do novih ili rijetkih nalaza za neko područje. Važno je spomenuti i edukativnu vrijednost prstenovačkih kampova gdje se javnosti može približiti ljepota prirode i razlozi zbog kojih ju je bitno čuvati.

Kako bi ti ubuduće htjela koristiti ovu vještinu?

Voljela bih više puta godišnje prstenovati oko moje kuće jer živim pored šume. Ukoliko uspijem to provoditi kroz više godina, zanima me što će moći zaključiti o brojnosti, vremenu migracije, životnom vijeku. No isto se tako bojam da bi nekada moglo doći do planirana krčenja većeg ili manjeg dijela šume pa bih voljela imati podatke koji će to otežati. Jednako tako bih vrlo rado otišla u kampove u inozemstvo i nadam se da bi mi prstenovačka dozvola to olakšala.

Koji ti je najzanimljiviji fenomen iz ptičjeg svijeta koji bi željela dalje istraživati?

Ima toga više, ali svaki me put iznenadi kako se populacije prilagođavaju na promjene. Fascinantno mi je koliko ih brzo mogu identificirati i u nekoliko si generacija olakšati život, bilo promjenom staništa, migratornog puta ili fizičkog izgleda.

Koja je tvoja vizija budućnosti istraživanja i zaštite ptica na ovim prostorima?

Nadam se da ćemo planiranje i uređivanje urbanih sredina prilagoditi životom svijetu. Više (divljih) zelenih površina, manje visokih, staklenih, svjetlećih zgrada. Što se istraživanja tiče, nebo je granica. Vjerojatno si ne mogu ni predočiti kakav se napredak odvija po pitanju praćenja populacija, migracija, genetskih istraživanja. Zanima me kako će se razvijati istraživanja vrlo rijetkih vrsta za koje možda ni ne znamo postoje li više. S druge me strane zanima i što ćemo otkriti o čestim vrstama, onima koje se prilagođavaju klimatskim promjenama i kako to rade. Možda ćemo i naučiti nešto od njih.

Dominik Spevec

Studiram na Fakultetu agrobiotehničkih znanosti u Osijeku, na sveučilišnom studiju Zootehnike – smjer Lovstvo i pčelarstvo. Najdraža ptica mi je bjeloglavi sup.

Kako je počela tvoja priča s pticama?

Ptice me zapanjuju otada znam za sebe. Ptice su me odmah zanimala pa sam gledao mnogo dokumentaraca o njima i počeo shvaćati da su one dio svijeta koji želim istraživati i o kojem želim više znati. Tako je i bilo. Kada je došlo vrijeme za završni rad u srednjoj veterinarskoj školi, odlučio sam pisati o prijetnjama, bolestima i smrtnosti ptica grabljivica. Tada sam u potpunosti ušao u svijet ptica i ondje zaglavio :D. Istražujući otkrivaо sam mnoga podataka koji su govorili o prijetnjama s kojima se ptice susreću te sam se zainteresirao za zaštitu ptica, smanjivanje loših utjecaja i slično. Tijekom pisanja završnog rada u srednjoj školi naišao sam na Udrugu Biom i povezao

se s njima. Prva akcija vezana za ptice na kojoj sam sudjelovao bila je Čigranje na zagrebačkom Blatu, gdje sam shvatio koliko me takve akcije i okolina ispunjavaju. Otada sam sve više i više u društvu ptica i ljudi koji dijele jednake interese, i mogu reći da su mi ptice uvelike usmjerile životni put! Za mene osobno ne postoji bolji hobi od ovoga.

Kako si saznao za mogućnost postati prstenovač ptica i što te motiviralo da i sam postaneš jedan od njih?

Kao student Lovstva i zaštita prirode na Veleučilištu u Karlovcu odlučio sam odradivati studentsku praksu u Udruzi Biom. Praksu sam odradivao na restauracijskom kampu na Učki, gdje sam čuo da nakon tog kampa počinje ornitološki kamp. U pet tjedana koliko sam proveo na ornitološkom kampu, zaljubio sam se u metodu prstenovanja i u mogućnost držanja ptica u rukama i pregledavanja svega što me zanimalo. Po povratku s kampa sam razmislio bih li i ja mogao jednoga dana postati prstenovač. Kada sam došao do odgovora i složio se sam sa sobom da ja to želim, odlučio sam se prijaviti za pripravnika prstenovača.

Koja je, prema tvom mišljenju, vrijednost prstenovanja ptica uz ostale (svremene) metode istraživanja?

Mogućnost grupnog podučavanja i organiziranje kampova.

Kako bi ti ubuduće htio koristiti ovu vještinu?

Ovu vještinu bih ponajviše htio koristiti kao bijeg od stvarnosti i doticaja s ljudima te uživanje u prirodi. Nadam se da će mi pomoći u razumijevanju ptičjeg svijeta još više te da će kroz razna istraživanja doći do zanimljivih podataka što se tiče pojedinih ptičjih vrsta.

Koji ti je najzanimljiviji fenomen iz ptičjeg svijeta koji bi možda želio dalje istraživati?

Za mene je to priča o bjeloglavom supu imena Kvarner koji je preletio preko mora do Italije, što nikako nije uobičajeno za bjeloglavog supa. Uz to što je preletio morsku granicu, stigavši u Italiju, Kvarner je često bio blizu ljudi i odmarao na zvonicima crkava i tornjeva u gradovima, što je izazivalo mnogo pozornosti..

Koja je tvoja vizija budućnosti istraživanja i zaštite ptica na ovim prostorima?

Mislim da se sredstva i mogućnosti financiranja iz EU trebaju koristiti čim više u ovu svrhu. Sustavnim istraživanjima ugroženih, ali i onih vrsta koje bi to tek mogle postati, treba u suradnji s drugim državama pronalaziti rješenja i mogućnosti očuvanja vrsta. Također, potrebno je više edukacija javnosti, koja može znatno doprinijeti smanjivanju broja ugroženih vrsta. Osvještavanjem problema ljudi bi prestali raditi stvari koje ugrožavaju određene vrste, a koje zbog neznanja nesvesno čine.

JESTE LI ZNALI?

**Do 19. stoljeća
Europljani nisu znali
da ptice zimi sele u
toplige krajeve, pa se
pomišljalo da ptice
zimi hiberniraju na dnu
jezera, ili pak da se
pretvaraju u druge žive
elemente prirode.**

Maja Bjelić

**Radim kao viša stručna savjetnica
za edukaciju u Parku prirode
Vransko jezero
Najdraža ptica mi je bijela čiopa.**

Kako je počela tvoja priča s pticama?

Pticama sam se počela baviti tek nakon završetka studija. Radila sam u inozemstvu, volontirala u lokalnom prirodoslovnom muzeju kao edukatorica i preparatorica, a zatim i u nevladinoj organizaciji koja me upoznala s osnovama prstenovanja. Prijava na volonterski projekt me zatim odvela put juga – u Kolumbiju, gdje sam šest mjeseci sudjelovala u istraživanju neotropskih ptica. Prva tri mjeseca sam bila u timu koji je tražio gniazda, a preostala tri u timu koji je prstenovao duž visinskog gradijenta na istočnim obroncima zapadnih Anda. Nakon povratka u Hrvatsku dobila sam stručno ospozobljavanje, a zatim i poziciju edukatorice u PP Vransko jezero, u sklopu projekta kojeg je financirala EU.

Kako si saznala da je moguće postati prstenovač ptica i što te motiviralo da i sama postaneš jedna od njih?

Prošlo je sedam godina otkad sam, za vrijeme boravka u Kanadi, prvi put sudjelovala na prstenovačkom kampu. Od tog trenutka željela sam se nastaviti baviti prstenovanjem i postati licencirani prstenovač. Od 2015. godine sudjelujem na prstenovačkom kampu na Učki, a od 2017. i na Vranskom jezeru. Prstenovač pripravnik sam od 2018. Ove godine sam prvi put izašla na prstenovački ispit, riješila praksu, teoriju i zakone, a najkompleksniji dio – prepoznavanje balgova (svlakova) počinjam ponovo sljedeće godine

Koja je, prema tvom mišljenju, vrijednost prstenovanja ptica uz ostale (svremene) metode istraživanja?

Prstenovanje je metoda kojom se i dalje označava najveći broj ptica. Iako je broj nalaza relativno malen, prstenovanje je daleko najjeftiniji način praćenja kretanja ptica duž njihovih selidbenih ruta. Ponovnim ulovom prstenovanih ptica ili uočavanjem jedinki koje su označene prstenjem u boji možemo znati gdje ptice borave, odnosno kuda se kreću dok migriraju, gdje se zaustavljaju radi odmora i gdje provode zimu. Svi ti podaci ukazuju na izuzetno vrijedna staništa koja je potrebno zaštititi.

Kako bi ti ubuduće htjela koristiti ovu vještinu?

Želja mi je da i dalje sudjelujem na prstenovačkim kampovima i ostalim istraživanjima koja uključuju prstenovanje. Volim učiti od iskusnijih kolega i nadam se da će i dalje biti u prilici dati svoj doprinos različitim projektima, iskušati se u prstenovanju metodama s kojima do sad nemam iskustva i slično

Koji ti je najzanimljiviji fenomen iz ptičjeg svijeta koji bi željela dalje istraživati?

Voljela bih se uključiti u prstenovanje ptica stalnim naporom (CES), odnosno praćenjem demografskih promjena u populacijama ptica koje nastaju kao rezultat na različite promjene u okolišu.

Koja je tvoja vizija budućnosti istraživanja i zaštite ptica na ovim prostorima?

U moju viziju budućnosti istraživanja i zaštite ptica uvijek se uklapa zanimljiva i „pitka“ interpretacija rezultata s ciljem pojašnjenja procesa i odnosa u prirodi te upućivanja na važnost zaštite pojedinačnih vrsta, ali i cijelih ekosustava. Senzibilizacija javnosti je dugotrajan proces, ali smatram da se ulaganje u edukaciju višestruko isplati.

**BEDŽEVI SU
PONOVNO U MODI**
Posjetite našu novu
web trgovinu
www.biom.hr/shop
i odaberite svoje
omiljene vrste!

Nagrada Žuti okvir za projekt Dinara back to Life

Projekt Dinara back to LIFE dobio je nagradu Žuti okvir, koju National Geographic Hrvatska i Adria Media Zagreba dodjeljuju organizacijama i pojedincima koji se bave održivim razvojem. Projekt posvećen restauraciji staništa nagrađen je u kategoriji promoviranja održive poljoprivrede. Partneri na ovom projektu su Hrvatske šume, LAG Cetinska krajina, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu te udruga Biom kao vodeći partner.

Urednik National Geographica Hrvatska Hrvoje Prčić naglasio je kako u vremenu globalnog zatopljenja, poplava, požara, zagađenja i gubitka bioraznolikosti „nadu pružaju... svi oni koji se nadahnuto, vrijedno, nesebično i mudro zalažu za provođenje i unapređenje ciljeva održivog razvoja - nominirani i laureati Žutog okvira“, nazavavši ih „pravim influencerima“.

Podsetimo, udruga Biom je Žuti okvir dobila i 2019. godine, a ovom prilikom je voditelj projekta Dinara back to LIFE Tomislav Hudina izjavio da je nova nagrada „dodata potvrda, priznanje i poticaj da budemo još i bolji“. (K.B.)

Kako smo se u Španjolskoj obučavali za forenzičnu istragu trovanja divljih životinja

Wildlife Crime Academy (WCA) osmišljena je za provedbu obuke protiv trovanja divljih životinja ne bi li podigla operativne kapacitete osoblja iz relevantnih vladinih institucija i drugih dionika u regiji

Piše **Nera Fabijanić**

Projekt BalkanDetox LIFE bavi se problemom koji utječe na živote brojnih ugroženih vrsta divljih životinja na Balkanskom poluotoku, problemom trovanja divljih životinja. Cilj je utjecati na percepciju i ponašanje svih relevantnih dionika, od donositelja odluka do šire javnosti, kao i stvarnih korisnika otrovnih mamaca u praksi. Iako je korištenje otrova za trovanje divljih životinja nezakonito na Balkanu, ova štetna praksa još uvijek je raširena i predstavlja stvarnu prijetnju okolišu, javnom zdravlju i divljim životinjama. Zapravo, ilegalno trovanje divljih životinja na Balkanu jedan je od najvažnijih uzroka smrtnosti i smanjenja populacije ranjivih i ugroženih vrsta. Najčešći motiv ove prakse je namjerno postavljanje otrovnih mamaca za ubijanje divljih grabežljivaca ili drugih divljih i

domaćih životinja koje mogu našteti stoci ili divljači. Međutim, budući da se radi o neselektivnom sredstvu, osim ciljanih životinja pate i druge ranjive vrste. Primjerice, mada su "čistači prirode", supovi često postaju žrtve trovanja direktnim konzumiranjem mamaca ili jedenjem leševa otrovanih životinja. Česti i uzastopni incidenti trovanja doveli su do čak četiristo šezdeset i pet potvrđenih smrtnih slučajeva supova u posljednjih dvadeset godina, a studija Vulture conservation foundation (VCF) procjenjuje da na Balkanu najmanje sto i petnaest supova godišnje ugine od trovanja. Tek je dvadesetak posto takvih incidenta otkriveno i dokumentirano. U svom petogodišnjem trajanju, projekt Balkan-Detox LIFE namjerava poboljšati upravljanje incidentima trovanja i značajno smanjiti smrtnost

supova i drugih vrsta pogodenih ilegalnom upotrebom otrovnih mamaca diljem Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Grčke, Sjeverne Makedonije i Srbije. Projektni timovi borit će se protiv trovanja divljih životinja podizanjem svijesti i jačanjem nacionalnih kapaciteta, a prvenstveno će osigurati stvarni i kontinuirani angažman relevantnih državnih tijela u borbi protiv ovog problema i osvijestiti širu javnost o društvenoj neprihvatljivosti ovakvog postupanja.

U sklopu projekta nadležna tijela s Balkana sudjelovat će u nizu stručnih tečajeva za borbu protiv trovanja u Wildlife Crime Academy (WCA) u Španjolskoj, jačajući kapacitete za učinkovito istraživanje, upravljanje i rješavanje ilegalnih incidenta trovanja divljih životinja u svojim matičnim zemaljama. WCA je osmišljena za provedbu obuke protiv trovanja divljih životinja ne bi li podigla operativne kapacitete osoblja iz relevantnih vladinih institucija i drugih dionika u regiji. Nadalje, ima za cilj ojačati institucionalnu suradnju, posebno između članova Nacionalne radne skupine za borbu protiv trovanja ne bi li njihova reakcija na buduće incidente

trovanja bila učinkovitija i brža. Stručno osoblje iz španjolske vlade, prvenstveno iz Vlade Andaluzije, podučavat će polaznike o istragama, forenzičkoj patologiji i toksikologiji, koje su najvažnije komponente kada je u pitanju upravljanje ilegalnim incidentima trovanja divljih životinja. Tečajevi obuke protiv trovanja sastoje se od tri razine.

Prvi osnovni modul WCA, pod zajedničkim nazivom Specialisation in Forensic and Police Investigation of Wildlife Crime pokriva sve što se odnosi na praksu ilegalnog trovanja divljih životinja, ne bi li se sudionicima omogućilo da steknu opće znanje o naporima koje svako nadležno vladino tijelo treba uložiti. Sudionici će također steći znanja koja će olakšati prepoznavanje potencijalnih znakova trovanja već pri prvom pregledu mjesta događaja. To će također olakšati razlikovanje znakova koji upućuju na trovanje, ali i na strujni udar, koliziju i kričavov, što je neophodno u predistražnim postupcima budući da može značajno olakšati tijek istrage. Napredni modul Level II Investigation of wildlife crime usredotočen je na svaku pojedinu komponentu istrage, uključujući forenzičku patologiju i

toksikologiju. WCA će dalje organizirati posebne, napredne tečajeve za službenike zadužene za provođenje zakona, uključujući policiju, inspekciju, šumarsku službu i službu čuvara prirode za istražne postupke slučajeva trovanja divljih životinja, ali i osoblje iz referentnih nacionalnih veterinarskih instituta i toksikoloških laboratorijskih za provođenje obdukcija i toksikoloških analiza. Jedan od ciljeva je i jačanje i povezivanje nacionalnih timova u organizacijskom dijelu.

Treći i posljednji, najintenzivniji u sklopu tečajeva za borbu protiv trovanja -Supreme WCA obučit će sudionike za stručniji pristup borbi protiv ilegalnog trovanja i drugih zločina protiv divljih životinja. Tečaj

će se usredotočiti na forenzičku istragu, pokazujući sudionicima iz relevantnih nacionalnih agencija za provedbu kako pravilno provoditi strateško planiranje tijeka istrage od početka do kraja.

U okviru projekta BalkanDetox LIFE, WCA će po-hadati ukupno četrdesetak relevantnih djelatnika iz balkanskih zemalja. Svi će se polaznici upoznati s najsvremenijom opremom, metodama i tehnikama, a također će dobiti potrebne resurse za učinkovito otkrivanje, upravljanje i istraživanje incidenta trovanja divljih životinja. Nakon uspješnog završetka tečajeva, polaznici će steći službene certifikate španjolskih vlasti i provoditi nacionalne programe protiv trovanja kao službeni treneri koji bi svoja novostečena znanja trebali prenijeli kolegama iz svojih zemalja. Uz predstavnike balkanskih zemalja sudjelovala je i Hrvatska koju su predstavili: predstojnik Zavoda za sudske i upravne veterinarstvo i voditelj forenzičkog laboratorija (ForensicLAB) prof. dr. sc. Krešimir Severin, dr. vet. med s Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, sudske vještak za toksikološka vještovanja te požare i eksplozije Stjepan Brzica, dipl. inž. iz Centra za forenzična istraživanja i vještovanja „Ivan Vučetić“, viši inspektor zaštite prirode Andrija Damjanović dr. vet. med iz Državnog inspektorata i Nera Fabijanić mag. ing. agr. kao voditeljica projekta ispred Udruge Biom. Prva skupina ove je godine položila Basic i Advance tečajeve u Španjolskoj. Ovo su njihovi utisci.

Treći i posljednji, najintenzivniji u sklopu tečajeva za borbu protiv trovanja -Supreme WCA obučit će sudionike za stručniji pristup borbi protiv ilegalnog trovanja i drugih zločina protiv divljih životinja. Tečaj

“ Mogu ustvrditi da je ovaj način osposobljavanja u vrlo kratkom vremenu rezultirao povećanjem kompetencija i kapaciteta timova što se odrazilo na uspješnost rješavanja tri potpuno različita slučaja. Wildlife Crime Academy ispunila je sva očekivanja te vjerujem da će stećeno znanje doprinijeti u provedbi svih planiranih aktivnosti s ciljem ranog otkrivanja i sprječavanja trovanja divljih životinja. **K. S.**”

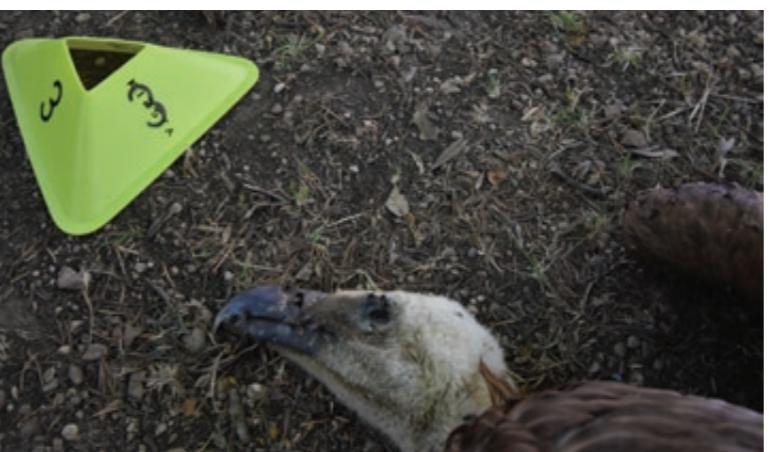
“ Kao i do sada Ministarstvo unutarnjih poslova RH zajedno s Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskim veterinarskim institutom, Državnim odvjetništvom te Državnim inspektoratom RH će nastaviti pomagati u rasvjetljavanju i procesuiranju događaja vezanih uz trovanje divljih životinja, pogotovo zaštićenih vrsta, a Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještovanja „Ivan Vučetić“ će pomoći u izradi protokola i pravilnika za postupanje i prikupljanja uzoraka za analizu prilikom trovanja te će sudjelovati na edukacijskim radionicama, stručnim i znanstvenim projektima vezanim uz prevenciju, zaštitu i bolje razumijevanje spomenutih procesa. Treba naglasiti da Hrvatska ne zaostaje u zaštiti i prevenciji za europskim država-

JESTE I ZNALI?
Česti i uzastopni incidenti trovanja doveli su do čak 465 potvrđenih smrtnih slučajeva supova u posljednjih dvadeset godina, a studija Vulture conservation foundation (VCF) procjenjuje da na Balkanu najmanje 115 supova godišnje ugine od trovanja. Tek je dvadesetak posto takvih incidenta otkriveno i dokumentirano.

“ ma, no ono što nam nedostaje je bolja komunikacija i organiziranost. Mislim da su ovim edukacijskim radionicama postavljeni dobri temelji da se unaprijedi suradnja, kako među državnim i javnim ustanovama tako i na međunarodnom planu s ciljem postizanja boljih rezultata u prevenciji i zaštiti divljih životinja. **S. B.**”

“ Zahvalan sam što sam imao priliku biti dio hrvatskog tima koji je sudjelovao na naprednom tečaju WCA. Uživao sam u stjecanju novih znanja i iskustava u borbi protiv trovanja životinja. Vjerujem da će znanja i iskustva koja smo dobili biti korak naprijed za uspješnu uspostavu hrvatskog protokola za postupanja u slučajevima sumnje na trovanje životinja. **A. D.**”

“ Kao predstavnik Udruge BIOM uključena sam u projekt BalkanDetox LIFE koji me posebno motivira. Wildlife Crime Academy koju organizira španjolska Vlada Andaluzije (Junta de Andalucía) i međunarodna nevladina organizacija za zaštitu strvinara –Vulture Conservation Foundation (VCF), kao voditelji projekta, svojim stručnim i neposrednim pristupom učinili su ovaj projekt dodatno zanimljivim. Nadalje, ovu Akademiju posebnom čini činjenica da praktičan rad, jednostavnost i direktno prenošenje znanja djeluju razno, u pozitivnom smislu. Španjolski stručnjaci nesebično prenose iskustva o borbi protiv zločina u prirodi pa se lako prepustiti pozitivnom naboju koji puni moje baterije te se prenosi na projekt i na cijeli odabrani tim. **N. F.**”

Jedan od dva drevna platana u mjestu Trsteno
(foto: Boris Božić)

Ptice Arboretuma Trsteno pronađene u poeziji i mitologiji

Djetlovke nazivamo ekološkim inženjerima. Osim dugog i oštrog kljuna i dugih jezika, djetlovke imaju niz prilagodbi za obavljanje ove važne ekološke zadaće, a najzanimljivija se odnosi na građu njihove lubanje i kljuna koji moraju amortizirati cijelodnevno udaranje ‘glavom u drvo’, tako da djetlići ne bi patili od potresa mozga

Pišu Boris Božić i Branislav Oblučar

Ovo je priča o pticama Arboretuma Trsteno, najstarijeg spomenika vrtne arhitekture u Hrvatskoj. Dok se čovječanstvo bavilo otkrivanjem novih kontinenata, dubrovački plemić i humanist Ivan M. Gučetić krajem 15. stoljeća marljivo je uređivao svoj perivoj stvarajući savršene uvjete za ladanje, za susret prirode i kulture. Neka-daña simetrična, renesansna parkovna arhitektura danas je, međutim, vidljiva samo mjestimice, a nekoć pomno obrađivana vegetacija prepuštena je prirodnom razvoju. Na mjestima nestalih biljnih vrsta izrasla je autohtona vegetacija koja je od simetrije i reda stvorila nepravilna staništa i mikrostaništa. Posebnost perivoja u odnosu na slične dalmatinske vrtove je obilje vode, koja je akvaduktom provedena do barokne fontane, čime je stvoreno stanište sasvim drugačije od šire okoline, što je privuklo i mnoge vrste ptica.

Ipak, prije ulaska u arboretum treba zastati kod dviju ogromnih platana, kako ih zove lokalno stanovništvo. Zasadena prije otprilike pola stoljeća, ova stabla danas su dom mnogim ptičjim vrstama. Ako se u rano proljeće zaustavite ispod njih, u krošnjama možete opaziti cijeli ptičji grad: vrapce,

sjenice, zebovke i bijele pastirice. Za takvu raznolikost vrsta potrebni su vrijeme da stablo sazrije i rad jednog ekološkog inženjera - sirijskog djetlića.

Djetlovke

Djetlovke se hrane ličinkama kukaca koji žive pod korom stabala. Kucanjem po deblu otvaraju pukotine te dugim jezicima izvlače plijen; s vremenom se ove duplje produbljuju i postaju mjesta za gniježdjenje drugih vrsta, poput sjenica, vrabaca i vijoglava. Taj proces obogaćuje stanište, pa djetlovke nazivamo ekološkim inženjerima. Osim dugog i oštrog kljuna i dugih jezika, djetlovke imaju niz prilagodbi za obavljanje ove važne ekološke zadaće, a najzanimljivija se odnosi na gradu njihove lubanje i kljuna koji moraju amortizirati cijelodnevno *udaranje glavom u drvo*, tako da djetlići ne bi patili od potresa mozga.

U Hrvatskoj je najčešća djetlovka veliki djetlić (*Dendrocopos major*), no u ovom kraju njegovo mjesto zauzima puno rijedi, sirijski djetlić (*Dendrocopos syriacus*) koji je danas redovita gnjezdara. U Arboretumu je prisutan i vijograd (*Jynx torquilla*), netipičan pripadnik ove porodice. On ne koristi kljun za bušenje debla i nešto se manje hrani na

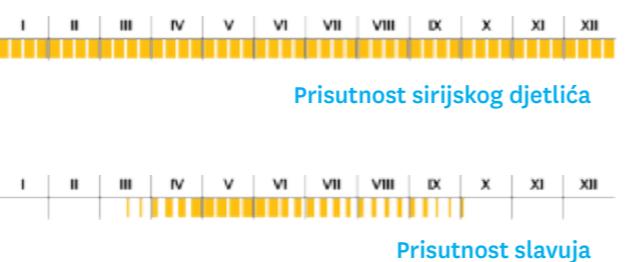

stablima. Najveći dio njegovog jelovnika čine mravi koje često nalazi na tlu. Ime je dobio po dugom pokretnom vratu koji izvija i okreće poput zmije, na što ukazuju i druga naša narodna imena: zmijogradka, svijogradka i krivomiga.

Djetliće su stari Rimljani smatrali pticama zemljoradnika i zaštitnicima zemlje od suše jer su njihovo bубњеvo povezivali sa zvukom groma i dolaskom kiše. Djetlić je pripomogao i osnutku Rima. U poznatoj legendi o Romulu i Remu obično promakne važan detalj: dok je napuštene blizance na obali Tibra dojila vučica, djetlić im je u kljunu donosio hranu. Vijograd je u antičkoj grčkoj bio povezan s ljubavnim čaranjem, čemu su pridonijeli zmijoliki pokreti njegove glave i siktavi zvuk koji ispušta kada je uhvaćen. Živu bi pticu privezali za kotač kojim su se bacale čini: onaj tko je patio od neuvraćene ljubavi okretao bi kotač u prisutnosti ljubljene osobe koja je trebala ostati začarana.

Slavuj

U nasadima lovora koji danas dominiraju perivojem može se čuti pjesma slavuja (*Luscinia megarhynchos*). Smatra se da noću pjevaju nespareni mužjaci

ne bi li privukli ženke, a u zoru spareni da bi označili svoj teritorij. Za razliku od raskošnog pjeva, izgledom je neugledan. Slavuj je smeda ptica, tamnijeg tona odozgo, a nešto svjetlijeg odozdo, dok se nijanse crvenkasto smede boje mogu primijetiti na repu. On je ptica poezije. Njegova bogata pjesma stoljećima je bila predmet divljenja – osobito noćna ili ona pred zorom. Stari dubrovački pjesnici zovu ga „slavic“, s njime se katkad natječu, a katkad ga pretvaraju u ljubavnog glasnika, jer slavici najčešće „ljuveno pjevaju“. Ipak, nijedan stihotvorac nije dorastao njegovome umijeću, što je lijepo sažeo književnik Antun Kanižić: „Neka čovik uči, nikad neće znati / što njega nauči pivot narav mati“.

Sove

Noćno zvjezdano nebo Arboretuma ispunjeno pjevom slavuja idealno je stanište za lov sova. U Arboretumu i široj okolini zabilježene su četiri vrste: sivi čuk (*Athene noctua*), obični čuk (*Otus scops*) i velika ušara (*Bubo bubo*), a u jesen se može čuti i mala ušara (*Asio otus*). Sve su sove prilagođene za lov u mraku. Velike oči postavljene su frontalno, što im omogućava stereoskopski vid, a time percepciju dubine i u uvjetima slabe vidljivosti. Iako izvrsno vide, glavno osjetilo u mraku ipak im je sluh. Uši su kod sova asimetrično postavljene, a perje na glavi formirano je tako da i najmanje zvukove usmjerava u ušne kanale, pa savršeno točno mogu locirati svoj plijen. Na njega se obrušavaju nečujno, grabeći ga pandžama koje stvaraju jedan od najjačih pritisaka u ptičjem svijetu.

U samom Arboretumu stanuje sivi čuk, vjerojatno u nekoj duplji koju je načinio sirijski djetlić. Za razliku od drugih sova, aktivan je i danju; može ga se vidjeti kako s neke uzvisine vreba plijen. Najčešće se hrani kukcima i manjim glodavcima, ali u sez-

ni gniježđenja nerijetko lovi i druge manje ptice. Simbolika sove od davnine je obilježena dvojnošću: njezino hukanje smatralo se zlokobnim znakom, ali je ptica bila i simbol mudrosti, što se naročito odnosi na sivoga čuka (*Athene noctua*). On je u grčkoj mitologiji povezan s Atenom, božicom mudrosti, obrazovanja i ratovanja, nazvanom „sjajnooka“ ili „sovooka“ zbog sjajnih i bistrih očiju kojima je podsjećala na pticu. Upravo je zbog sjaja očiju i prodornog pogleda kojim prozire mrak ova sova proglašena najmudrijom medu pticama – simbolom budnog ljudskog duha. U gradu Ateni sivi čuk bio je sveprisutan, a otuda i uzrečica „nositi sove u Atenu“, u smislu „raditi suvišan posao“.

Arboretum Trsteno oaza je zelenila i svježine u krškome reljefu, pomno oblikovana ljudskom rukom i okićena spontanošću prirodnih procesa. To je mjesto u kojem je priroda poticala ljudsku kreativnost stoljećima, a danas je pomalo zaboravljeno. Njegova vegetacija dobro je proučena, no ptičji svijet tek treba detaljnije istražiti. Ovdje smo samo zavirili u njegovo bogatstvo.

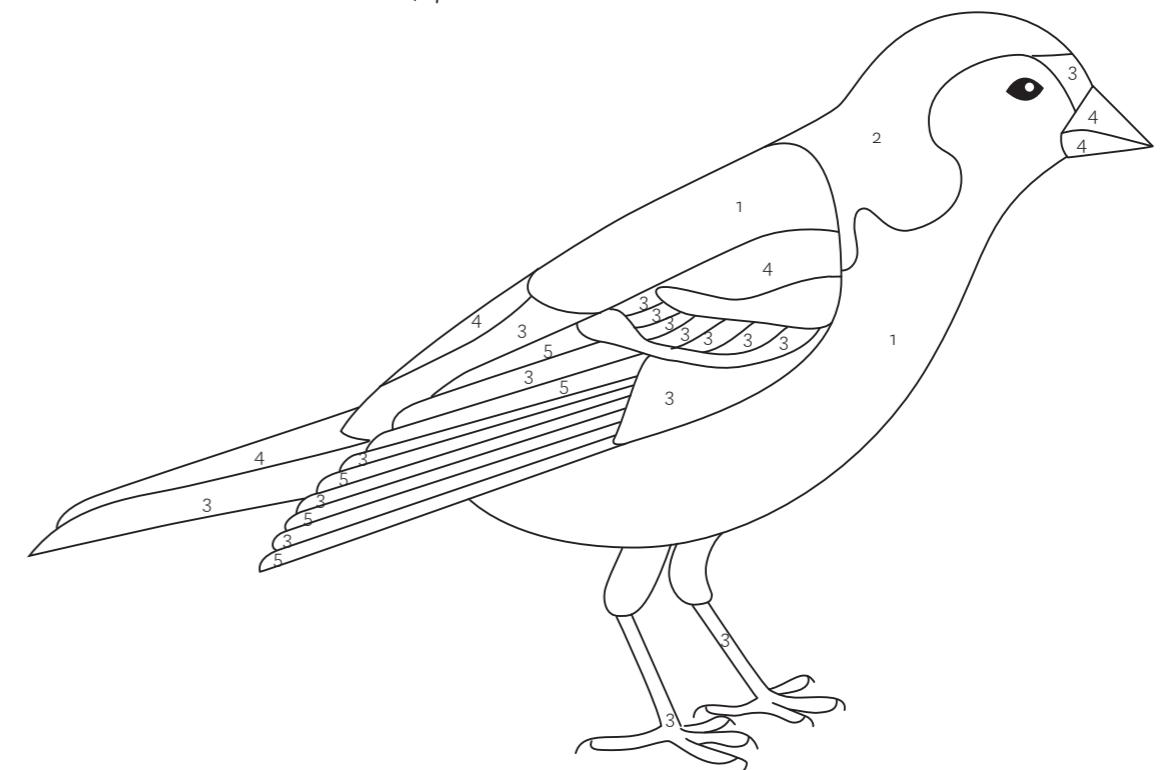
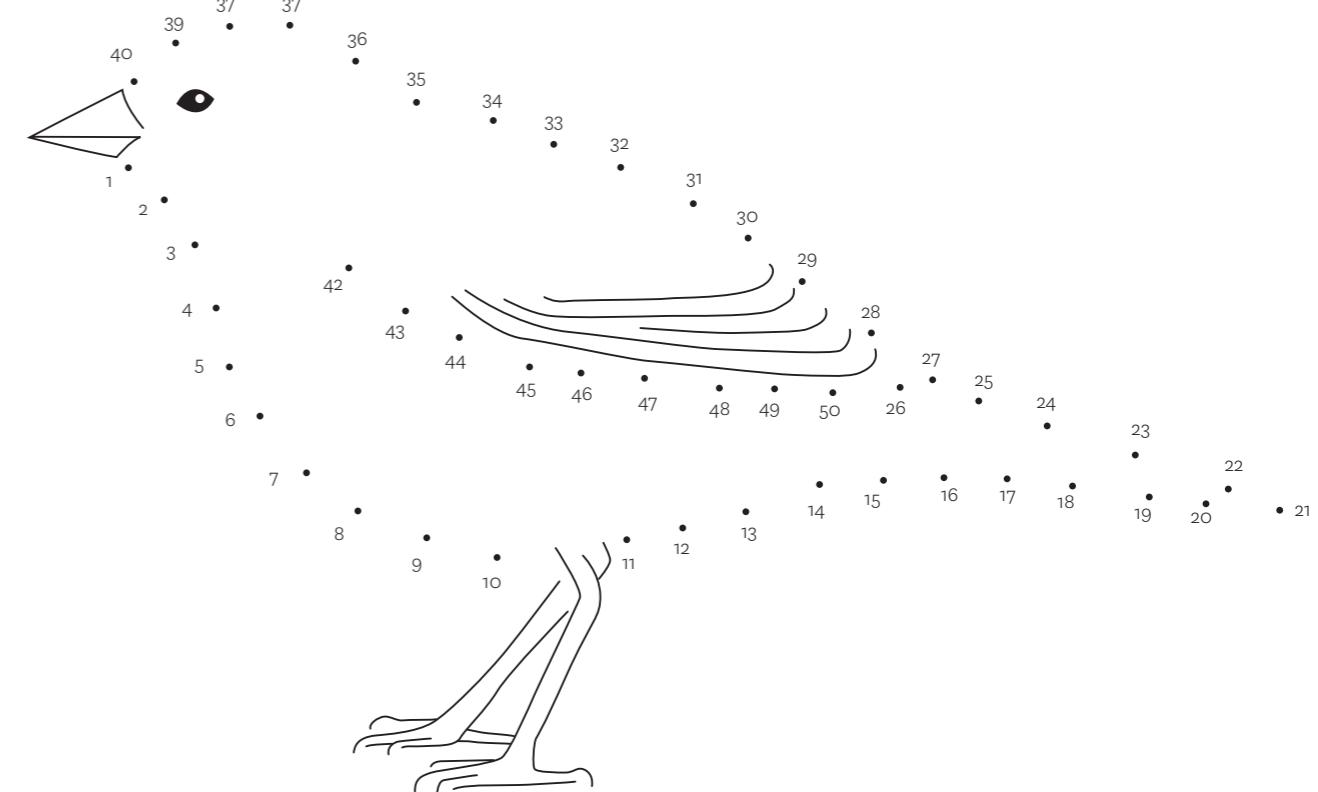
Pernata bojanka

2 **3** **4** **5** **6** **7** **8** **9** **10**

JESTE LI ZNALI?

Nadahnut melodičnim pjevom češljugara, Antonio Vivaldi skladao je "Il Gardellino" u kojem flauta imitira pjev češljugara

1 2 3 4 5

Prošli smo Hrvatsku od sjevera do juga...

Volonteri Europskih snaga solidarnosti vrijedno su pomagali u Biomovim akcijama i protekle godine. Doznajmo što su naučili i kako razmišljaju na odlasku

Vasilij Bastaev: Susret s pticom kakvu nisam nikad do sada video

Bio je kraj svibnja, hladno i kišno vrijeme. Unatoč tome, bilo je vrijeme da se krene. Put od Zagreba do Dugog otoka je dug. Bilo nas je troje: ornitologinja Petra, moja kolegica volonterka Manon i ja, a naš glavni cilj je bio monitoring ptica. Nakon nekoliko sati provedenih na putu, uspješno smo stigli na otok nakon zalaska sunca i odmah krenuli u bilježenje glasanja velike ušare i legnja. Nakon što smo na terenu odradili nekoliko sati, završili smo s poslom. Sljedeći dan smo se rano ujutro odvezli do područja Parka prirode Telašćica. Cijeli dan smo se vozili po području parka pokušavajući pronaći 3 vrste ptica – sivi svračak, ridoglav svračak i rusi svračak. Na kraju dana pronašli smo samo posljednjeg s liste, rusog svračka. Kasno navečer smo se popeli na jednu od promatračnicu gdje se otvara prekrasan pogled na stijene i beskrajno more i gdje sam se prvi put susreo sa jednom jedinstvenom pticom.

Naime, kad smo stigli na odredište, divili smo se pogledu i počeli ga fotografirati. Uskoro je Petra, gledajući prema stijenama, primijetila nešto što je zaokupilo svu njenu pažnju. Uperio sam svoj fotoaparat prema mjestu koje je opisala i tamo, na vrhu grma makije, je stajala predivna ptica kakvu nisam nikad do sada video – mužjak modrokosa! Na prvi pogled podsjetio me na mužjaka kosa, nešto manjeg i bez jarko žutog kljuna, no njegova intenzivna plava boja pomaže da se vrsta identificira bez greške. Pažljivo nas je promatrao s poprilične udaljenosti i pokušavao odlučiti treba li nas se bojati i odletjeti ili ne. Nakon što sam napravio nekoliko fotografija od kojih je samo jedna bila uspješna, htio sam promjeniti fotoaparat i uzeti onaj s većim povećanjem te pokušati ponovno fotografirati ovu lijepu pticu. Dok sam ja pripremao fotoaparat, „model“ je već otišao svojim poslom i za sobom ostavio samo prolaznu, ali vrlo živopisnu uspomenu. Modrokos ima velik areal koji se proteže od južne Europe i sjeverne Afrike do južne Azije. U Hrvatskoj

je rasprostranjen u obalnom dijelu i na otocima. Voli planinska područja, stjenovite padine pored mora i često se može vidjeti na krovovima kuća. Ova vrsta se uglavnom hrani bobicama, sjemenkama, puževima, insektima, paucima, ali može uhvatiti i guštere, zmije te miševe. Rjede hvata insekte u letu.

Aida Martinez Suarez: Pravo budućih generacija na zdrav okoliš

Jeste li razmišljali o prošlim danima? Možda o močvari ispunjenoj pticama i njihovoj pjesmi koja je sada ispunjena tišinom? Ako jeste, nije to samo jer ste sentimentalni. Samo vam nedostaje nešto u čemu su drugi ljudi prije vas uživali, a vi sada ne možete. Postavlja se pitanje koliko će današnje bioraznolikosti nestati i buduće generacije neće moći u tome uživati? Prema istraživanjima, trenutno smo u fazi šestog masovnog izumiranja vrsta. Izumiranje je normalni proces, dio putovanja na kojem su vrste, ali brzina današnjeg nestanka bioraznolikosti nikad prije nije viđena. Zamislite bioraznolikost kao Jenga toranj. Što je manje pločica to je veća vjerojatnost da se toranj sruši. Razvijena ljudska društva su

igrači koji uklanjaju pločice svojim neodrživim načinima proizvodnje i potrošnje. Posljedice toga već se vide, a ako nastavimo ovakvom brzinom buduće generacije će naslijediti svijet koji će biti pakao za velike grupe ljudi. U kojoj mjeri smo mi odgovorni za to nasljedstvo? 8. listopada 2021. Vijeće UN-a za ljudska prava prepoznao je pristup zdravom okolišu kao jedno od temeljnih ljudskih prava. Što je „pravo“ i kakve granice podrazumijeva?

Definicija „prava“ je bogata i kompleksna, puna socijalnih, ekonomskih i filozofskih razmatranja. U svojoj srži pravo garantira osobi mogućnost da u životu ima opcije koje slobodno i sigurno odabire. No to „pravo“ isto tako podrazumijeva i neke dužnosti i ograničenja. Na primjer: Ja imam pravo živjeti u nekoj državi, ali moram poštovati njene zakone. Od svih prava u našem društvu, ljudska prava su ta koja se najviše ističu. Proglašena od strane Generalne skupštine UN-a 1948., nakon zločina počinjenih u nacizmu, s ciljem da „se to više nikad ne ponovi“. Ono što je jedinstveno kod ljudskih prava je da po prvi puta u ljudskoj povijesti ta prava su univerzalna za sve od trena rođenja, i gdje god se prekrše možemo govoriti o kaznenom djelu i pronaći krivce. No, kad se radi o budućim generacijama koje ne

mogu govoriti ni optužiti, red je na nama, koji živimo sada, da im omogućimo i garantiramo ta prava. Kako ljudi koji još ne postoje mogu tražiti ta prava? Kako mogu ispuniti svoje dužnosti? Možemo odgovoriti na ta pitanja:

Samo stvaranje ljudskih prava je već bilo razmišljanje za budućnost – s ciljem da se takve katastrofe i zločini više ne ponove.

Djeca kao i neke starije osobe ne mogu ispuniti (neke) svoje dužnosti, no svi se slažu da i oni imaju jednaka prava kao i svi drugi te da je naša društvena dužnost zaštiti ih i omogućiti im kvalitetan život. Nemogućnost neke skupine da ispune svoje obaveze ne smije ih lišiti ljudskih prava.

Volontirajući u Biomu na nekoliko konzervacijskih projekata imala sam prilike izbliza doživjeti trenutne prijetnje bioraznolikosti. Na Lastovu smo radili s kaunalima (*Calonectris diomedea*) i gregulama (*Puffinus yelkouan*) koji su ugrožena vrsta ptica. Na Cresu smo se brinuli za posljednju koloniju bjeloglavih supova (*Gyps fulvus*) koja se gnijezdi u Hrvatskoj. Misao kojoj sam se stalno vraćala je bila kako sam sretna da mogu svjedočiti ljepoti tih ptica Jadrana. Nakon

tog veselja uvijek je uslijedila tuga i melankolija kad sam zamislila budućnost bez njihovog šarma, svijet s više tišine. Već poznajemo patnje koje su prouzročile prijašnje generacije (zagodenje, nejednakost, neoliberalizam) pa imamo moralnu odgovornost da to isto ne ostavimo u nasljede generacijama koje dolaze. Moramo zaustaviti katastrofu i postaviti temelj za ozdravljenje planeta. Čist i zdrav okoliš, svijet u kojem se možemo smijati, voljeti, učiti i podizati obitelji nije samo pravo današnjih ili budućih generacija. To je ljudsko pravo koje treba stajati ispred sveg vremena te državnih i ekonomskih nedaća.

Manon Eymard: *Vrijedno je vidjeti da ne „pričamo u vjetar“*

Prije devet mjeseci otišla sam iz svoje zemlje, Belgije i upustila se u avanturu. Bila sam puna snova, planova, očekivanja, željna sasvim novog iskustva. Sada sam ovdje. Proputovala sam Hrvatsku, istražila predivna mjesta, sudjelovala u brojnim projektima i

ma i upoznala mnogo ljudi. Mogu reći da je na mnogo načina ovaj projekt pozitivno utjecao na mene.. Naučila sam mnogo ne samo o ekologiji, osobito ekologiji ptica, već sam dobila nova znanja i u mnogo drugih područja. Naučila sam graditi suhozide, transirati meso za supove te izraditi linorez. Od novih znanja, ovo iskustvo je imalo duboki utjecaj na mene. Napredovala sam, postala samopouzdanija i asertivnija. U ovih devet mjeseci sam stvarala, dijelila, informirala i podizala svijest drugih ljudi. Dok sam boravila u Oporavilištu za bjeloglave supove Beli, razgovarala sam s mnogo turista iz različitih europskih zemalja. Neki od njih nisu znali puno toga o bjeloglavim supovima, većina ih nikada nije vidjela. Jednom kada su saznali da ih mogu vidjeti na nebnu Belog podigli bi pogled i otvorili oči. Ovo se može primijeniti i na mnoga toga iz naše okoline. Shvatila sam da često ne znamo ili ne razumijemo i zato ne obraćamo pažnju. Na Lastovu, u zaljevu Zaklopatica, svjetlosno onečišćenje predstavlja problem mlađuncima cjevonosnica jer ih dezorientira te umjesto da odlaze prema otvorenom moru, ptići dolaze do naselja. Smanjujući svjetlosno onečišćenje u razdoblju kada je to potrebno možemo ublažiti naš utjecaj na populaciju ovih ptica. U tom slučaju vrlo je bitno informirati ljudе o ovom problemu i predložiti kako se taj problem može smanjiti ili riješiti. Zato smo napravili brošuru o svjetlosnom onečišćenju. Imala sam nekoliko prilika da sudjelujem i kreiram edukacije o okolišu za javnost, posebno vezano za ptice. Kreirala sam bingo igru na temu bioraznolikosti parka Maksimir, doprinijela stvaranju potrage za blagom na Savici, sudjelovala u zaštiti ugroženih vrsta ptica, osmisnila video kojim pokazujem kako nacrtati ptice. Divno je svjedočiti oduševljenju ljudi i budjenju njihova interesa za prirodu i divljinu.. Vrijedno je vidjeti da svojim aktivnostima doprimimo nečemu, da ne „pričamo u vjetar“.

Sa svim tim, svojim glasom, crtežima, znanjem i ja sam imala utjecaj, ma kako malen on bio. Zaista, svi mi imamo utjecaj na svoju okolinu. Često je to teško sagledati i nismo uvijek toga svjesni, ali svaki naš malen korak i riječ ima neki učinak. I ti imaš svoj glas, nikad ga nemoj izgubiti iz vida i nemoj okljevati iskoristiti ga da kažeš svoje mišljenje i pokreneš promjene koje želiš!

Estela Marques: *U potrazi za bojom nade*

Hrvatska je zemlja raznolikih reljefa i boja. Lutajući od mjesta do mjesta vidjeli smo mnogo toga. Od najviših vrhova koji gledaju na susjedne zemlje do bogatih otoka gdje turisti bez briga uživaju i plivaju u kristalno plavom moru.

U srcu zemlje nedostaje zelenila. Zagreb, šarmantna betonska džungla gdje samo najotporniji lete. Sive vrane grakću s gradskih klupa pored kojih prolaziš, vrtlozi golubova i vrabaca hrane se mrvicama preostalom nakon prolaznika. Ako uđeš u park Maksimir, život buja svuda oko tebe. Djelići se smiju u stablima svojim vještičastim glasom, a male vrapčarke skakuću s grane na granu držeći se za improvizirane hranilice.

Jugozapadno od Zagreba nalazi se Istra – glava zmeja koja oblikuje Hrvatsku. Mreže ornitoloske postaje u Parku prirode Učka pune su svaki sat. Crvendači, razne pjevice, kosevi, muharice, čak i bizarni legnjevi kada se smrači. Puhovi se utrkuju na granama iznad šatora u kampu i kroz noć ležimo mirni dok oni vriskaju. Jutrom nas privlači planina dok hodamo prateći grebene. Na jednoj strani Jadran oplahuje kvarnerske obale, s druge strane neizmjerni istarski plato se proteže u nedogled. Na ovakovom mjestu možeš imati sreće i vidjeti bjeloglave supove u letu s obližnjih otoka – posljednjeg mjestu gdje pronalaze dobro mjesto za gnijezdenje u Hrvatskoj.

Dio ovoga ljeta proveli smo na otoku Cresu koji je samo trajektom vezan uz kopno.

Trajekt povezuje kopno s otokom Cresom i ovog ljeta, oskudnog toplinom, dio putovanja proveli smo tamo. Supovi leti nebom iznad Belog i stijena koje zovu domom. Povremeno im se pridruži impozantan suri orao. Dolje šuma Tramuntana sakriva najčuvanje tajne otoka... Ostatke nekadašnjeg naselja preuzela je priroda i monumentalna stogodišnja stabla dominiraju krošnjama. Hodajući starim magarećim putevima osjećaš koliko je drevan život oko tebe i kako su šuma i čovjek rasli zajedno, rukom pod ruku. Pod Tramuntaninom čarolijom hodaš uz jelene koji veselo poskakuju pored tebe.

Rika planine ponovno odjekuje u našim ušima. Zove nas Dinara, najviša od njih. Zvuk motornih pila odjekuje u ravnici, ovaj puta s dobrom namjerom. Obrasli travnjaci trebaju ponovno biti otvoreni. Ćukavice, vrtne strnadice i kratkoprste ševe neke su od mnogih vrsta koje žive na ovakvim staništima i ovise o sve manje životinja koje još pasu na otvorenim pašnjacima. Svaku večer nas pozdravljuju topli zalasci sunca koji oboje pašnjake u crveno dok mala stada ovaca prolaze pored nas.

Spuštamo se niz kralježnicu Hrvatske, slijedeći siluetu Velebita. Zadar, Šibenik, Split... Naše odrediste je daleko od kopna. Daleko od obale, još dalje od očiju mnogih, smjestilo se Lastovo sa svojim plavim uvalama i zaljevima. Otoči kaukala i gregula. Ove ptice prolaze južnim Jadranom u potrazi za hranom, prije nego što se vrate kući svaku večer. Njihov dom je ugrožen, kao i domovi mnogih drugih vrsta, a svjetla na noćnom nebu ne pomažu im pro-

naći put kući. Tako mi, obilazeći otoke, pružamo ruke najjače što možemo u tamne pukotine stijena koje kaukali i gregule zovu svojim domom i tražimo boju nade – malo bijelo jaje pod paperjem.

Na jugu, vršak kopna je odsječen prostranom deltom Neretve koja teče iz Bosne i Hercegovine i ulijeva se u more. Ona hrani jedno od zadnjih močvarnih staništa u zemlji, donoseći jedinstven život prostoru. Gdje god se okreneš vidiš patke, liske, vrance i čurline. I njihov opstanak je ugrožen jer močvare nestaju pod njihovim nogama, a noć donosi zvukove pucnjeva koji odjekuju u dolini. Počinje igra čekanja za one koji se bore protiv krivolova i izdaleka slijede mala svjetla svjetiljaka što se pojavljuju i nestaju na kanalima rijeke. Čekanje je dugo, ali se isplati.

Prošli smo Hrvatsku od sjevera do juga, njezine reljefe i boje. Borba za bolju budućnost ptica koje preliječe ove upečatljive vrhove i otoke obasjava i smanjuje tamne mrlje sadašnjih prijetnji očuvanju prirode.

DONATORI:

eurONATUR

SIGRID RAUSING TRUST

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

HEIDELBERGCEMENT

—
**Hrvatsko izdanje
najpoznatijeg i
njopsežnijeg
priručnika za
prepoznavanje
ptica**
—